

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้มกรณีศึกษา โรงเรียนบ้านจะแนะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3 ผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม
  - 1.1 ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนบ้านจะแนะ
  - 1.2 ความเป็นมาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม
  - 1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2549
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
  - 2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน
  - 2.2 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน
  - 2.3 องค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน
  - 2.4 ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 2.5 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 2.6 รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 2.7 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 2.8 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน
3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักจริยธรรมอิสลาม
  - 3.1 หลักจริยธรรมอิสลาม
  - 3.2 หลักการสำคัญของอิสลาม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม

1.1 ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนบ้านจะแนะ

โรงเรียนบ้านจะแนะ เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2500 ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลจะแนะ อำเภोजะแนะ จังหวัดนราธิวาส อยู่ในพื้นที่สีแดง เป็นโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ตั้งแต่ ปีการศึกษา 2535 และในปีการศึกษา 2547 จัดการเรียนการสอนห้องเรียนวิถีอิสลาม เปิดสอนสอนตั้งแต่อนุบาล 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีเขตบริการ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 2 บ้านจะแนะ กับหมู่ที่ 8 บ้านป้อแต ปัจจุบันมีนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลจะแนะทุกหมู่บ้าน และพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านไอบราติ๊ะ ตำบลช้างเผือก มาเรียนเป็นจำนวนมาก ในปีการศึกษา 2553 นี้ มีนักเรียน ทั้งสิ้น 1,009 คน ข้าราชการครู 36 คน พนักงานราชการ 18 คน ครูสอนศาสนา 11 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน และพนักงานจ้างเหมาทำความสะอาด 2 คน

ความภาคภูมิใจของโรงเรียน ปีการศึกษา 2553 ปรากฏ ดังนี้

1. โรงเรียนได้ผ่านการประเมินเป็นโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนดีใกล้บ้าน (โรงเรียนในฝัน) รุ่นที่ 2
2. โรงเรียนผ่านการประเมินภายนอกรอบ 2 จาก สมศ.
3. โรงเรียนได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนที่มีผลการจัดกิจกรรม ดีเด่น (Best Practice) อันดับ 1 ตามโครงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระดับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. โรงเรียนได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนต้นแบบของรัฐในการส่งเสริมการจัดการเรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนบ้านจะแนะ ได้ดำเนินการสอนเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2500 โดยมีราษฎร หมู่ที่ 6 (หมู่ที่ 2 ปัจจุบัน) และเจ้าหน้าที่แผนกศึกษาธิการอำเภอระแงะ ตลอดจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียน จำนวน 3 ห้องเรียน ซึ่งก่อนหน้านั้นได้สอนในกองรักษาการณ์ เป็นเวลา 1 ปีเศษ ต่อมากองรักษาการณ์ผู้ฟังประกอบกับนักเรียนมีจำนวนมากขึ้น นายรีน พรหมมณี ครูใหญ่กำนัน และราษฎร ได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียน จึงได้ย้ายมาเรียนที่อาคารใหม่ที่ยังไม่แล้วเสร็จ ทำการสอนอยู่ประมาณ 1 ปี ทางอำเภอระแงะได้จัดสรรงบประมาณต่อเติมอาคารเรียน จำนวน 1 ห้อง และสร้างเพิ่มเติม 3 ห้องเติมจนแล้วเสร็จ

ที่ดินโรงเรียนมีพื้นที่ทั้งหมด 6 ไร่ ราษฎรหมู่ที่ 2 เป็นผู้บริจาค เดิมเป็นสวนยาง คณะครู และนักเรียน รุ่นแรกช่วยกับปรับพื้นที่ หลังจากมีการวางวัดที่ดินโดยที่ราชพัสดุ ปรากฏว่าที่ดินของโรงเรียนคงเหลือ 5 ไร่ 3 งาน 34 ตารางวา ตาม นส. 3 ก เลขที่ 2123 หมู่ที่ 2 ตำบลจะแนะ อำเภोजะแนะ จังหวัดนราธิวาส

พ.ศ. 2531 วันที่ 16 สิงหาคม นายอาชีวน้ำ อับดุลเลาะ มารับตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนบ้านจะนะ

พ.ศ. 2535 ได้รับเลือกให้เป็นโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีนักเรียน จากโรงเรียนบ้านจะนะ และโรงเรียนใกล้เคียงมาสมัครเรียน จำนวน 52 คน โดยทางโรงเรียน ได้อนุโลมให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม ตามคำเรียกร้องของคณะกรรมการสถานศึกษา

พ.ศ. 2547 เปิดสอนห้องเรียนวิถีอิสลาม จำนวน 1 ห้อง ตามความต้องการของผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชน โดยการเพิ่มชั่วโมงอิสลามศึกษา เป็นสัปดาห์ละ 10 ชั่วโมง

พ.ศ. 2552 โรงเรียนได้ผ่านการประเมินเป็นโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนดีใกล้บ้าน (โรงเรียนในฝัน) รุ่นที่ 2 ผ่านการประเมินภายนอกรอบ 2 จาก สมศ. ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนที่มีผลการจัดกิจกรรม ดีเด่น (Best Practice) อันดับ 1 ตามโครงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระดับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนต้นแบบของรัฐในการส่งเสริมการจัดการเรียนอิสลามศึกษาแบบเข้ม ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สภาพปัญหา

1. ขาดแคลนอาคารเรียน ห้องเรียนมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ต่ำกว่าเกณฑ์ 21 ห้องเรียน ฝากเรียนที่อาคารเรียนชุมชนดารุลนาอีม 5 ห้องเรียน
2. นักการภารโรงไม่มี (ถูกยิงเสียชีวิต เมื่อ 5 พ.ศ. 2547 ที่ผ่านมา)
3. ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ ค่อนข้างยากจน
4. ครูย้ายไปช่วยราชการต่างเขตพื้นที่มาก ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นครูใหม่ประสบการณ์ยังน้อย

ปรัชญา คติพจน์ คำขวัญของโรงเรียน

ปรัชญาของโรงเรียน

“นักเรียนสุขสันต์ วิชาการก้าวหน้า โรงเรียนพัฒนา ปวงประชาร่วมใจ”

คติพจน์ของโรงเรียน

“คุณธรรมนำทาง สร้างสรรค์ความรู้ เชิดชูความดี”

คำขวัญของโรงเรียน

“การเรียนดี มีจริยธรรม นำชุมชน ฝึกฝนกีฬา”

จากปรัชญา คติพจน์ และคำขวัญดังกล่าว โรงเรียนมุ่งมั่นที่จะประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่เยาวชน โดยจะพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน อบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐาน เพื่อเด็กจะได้เติบโตก้าวหน้าเป็นคนดีที่สมบูรณ์ของสังคม เทียบพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถ มีวินัยและคุณธรรม สมดังคำว่า “ความรู้ส่องสติปัญญา คุณธรรมส่องจิตใจ”

สีประจำโรงเรียน **แดง ขาว**

สีแดง หมายถึง ความเคลื่อนไหว ที่ไม่หยุดอยู่กับที่

สีขาว หมายถึง ความสะอาดบริสุทธิ์ และความจริงใจ

แดงขาว หมายถึง การดำเนินงานที่กระทำกันอย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาให้ดีขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานของความความบริสุทธิ์ และจริงใจ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ มีคุณธรรม และเป็นคนดีที่มีคุณภาพของสังคม

อักษรย่อประจำโรงเรียน จ.น. มาจากคำว่า จะแนะ เป็นชื่อหมู่บ้านที่มาจากชื่อของพืชชนิดหนึ่ง ตระกูลบอน

วิสัยทัศน์

จัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีคุณธรรม และคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา มีทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยี พัฒนาครูสู่ครูมืออาชีพ สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

พันธกิจ

1. พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้หลักการบริหารโรงเรียนเป็นฐาน (SBM)
2. พัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรมอันพึงประสงค์
3. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
4. พัฒนานักเรียนให้มีทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยี
5. ส่งเสริมและพัฒนาครู สู่ ครูมืออาชีพ
6. พัฒนาสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ และเอื้อต่อการเรียนรู้
7. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

เป้าประสงค์

1. โรงเรียนใช้หลักการบริหารโรงเรียนเป็นฐาน (SBM)
2. นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถปฏิบัติ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือได้และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
3. นักเรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
4. นักเรียนมีทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยี
5. ครูทุกคนมีความเป็นมืออาชีพ
6. สภาพแวดล้อมน่าอยู่ และเป็นแหล่งเรียนรู้
7. ชุมชนมีความพึงพอใจ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.2 ความเป็นมาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบเข้ม

ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนบ้านจะแนะร่วมกับชุมชนดารุลนาอีม จัดห้องเรียนวิถีอิสลาม ชั้น ป.1 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 31 คนตามความสมัครใจของผู้ปกครอง โดยนำนักเรียน ชั้น ป. 1/3 จำนวน 31 คน (ตามความสมัครใจของผู้ปกครอง) มาจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ที่อาคารเรียนของชุมชนดารุลนาอีม (ซึ่งเปิดสอนอัล-กุรอานในตอนเย็นทุกวัน) ในขั้นต้นได้แบ่งความรับผิดชอบระหว่างโรงเรียนบ้านจะแนะ กับชุมชนดารุลนาอีม ดังนี้ สาระการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน (วิชาสามัญ) ครูประจำการโรงเรียนบ้านจะแนะ เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งจะสอนในภาคเช้า ส่วนภาคบ่ายก็จะเป็น สาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา วิทยากรพิเศษ จากชุมชนดารุลนาอีม รับผิดชอบ

ช่วงเดือนสิงหาคม นายมาหะมะรานี กายอ (กรรมการสถานศึกษา ร.ร.บ้านจะแนะ) มีโอกาสเข้าร่วมประชุมสัมมนา ร่วมกับรองนายกรัฐมนตรี ฯพณฯ จาตุรนต์ ฉายแสง ที่โรงแรม ซี เอส ปัตตานี และได้นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษา ที่ชุมชนดารุลนาอีมร่วมกับโรงเรียนบ้านจะแนะจัดทำอยู่ ฯพณฯ ชอบใจ และได้จัดสรรงบประมาณ ปี 48 ให้จังหวัดนราธิวาส 1.5 ล้านบาท ให้ไปทำเรื่องนี้ (เขต 2 สมัย ผอ.ไพรัช แสงทอง ได้ขยายโรงเรียนสอนแบบบูรณาการเพิ่ม อำเภอละ 1 โรงเรียน)

ปลายปีการศึกษา 2547 โรงเรียนได้แต่งตั้งกรรมการทำการประเมินเปรียบเทียบนักเรียน ชั้น ป.1 ที่เรียนห้องเรียนวิถีอิสลามกับห้องเรียนปกติอีก 2 ห้อง โดยประเมิน 3 ด้าน

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. ด้านคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน
3. ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน

ผลการประเมิน นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีผลสัมฤทธิ์ไม่ด้อยกว่า อีก 2 ห้อง บางวิชานักเรียนห้องเรียนวิถีอิสลามจะดีกว่า โดยเฉพาะการอ่านภาษาไทย (สาเหตุ ผู้ปกครองที่เรียนวิถีอิสลาม เริ่มสนใจการศึกษา จะมาส่งและมารับนักเรียนโดยตนเอง)

- ด้านคุณธรรม จริยธรรม มีพฤติกรรมที่ดีกว่าห้องเรียนปกติ รู้จักการให้สละมาอ่านดูอาร์บทันสมัยๆ ละหมาดซุฮรี
- ผู้ปกครองมีความพึงพอใจมาก มีบุตรหลานได้เรียนทั้งวิชาสามัญและวิทยาศาสตร์ควบคู่กัน

ปีการศึกษา 2548 เริ่มขยายชั้นเรียน และจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบบูรณาการ โดยยึดหลักสูตรอิสลามฟิรฎูอินประจําสมัยิต ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ผู้ว่าประชา เตรีตัน ผวจ.นราธิวาส ได้ไปเป็นประธานในพิธีเปิดโครงการประกวดขนมอาซูรอ ที่โรงเรียน และมีโอกาสรับรู้การดำเนินงานของโรงเรียน ได้มอบงบประมาณค่าตอบแทนวิทยากรสอนอิสลามศึกษา แก่ สพท.นธ.เขต 2 และในปีนี้ ทางกระทรวงศึกษาธิการ โดยท่านประเสริฐ แก้วเพชร ผู้ตรวจราชการ กับท่านประเมโทย์ แก้วสุข ผู้เชี่ยวชาญ สพฐ. ได้ไปหาข้อมูลและจัดโครงการเปิดขยายโรงเรียน โดยมอบให้ นายอาดุลย์ พรหมแสง รองผู้อำนวยการ สพท.นธ. เขต 2 สมัยนั้น เป็นผู้จัดทำโครงการ

ปีการศึกษา 2549 สพฐ.ขยายโรงเรียน 1 โรงเรียน 2 ระบบ เป็น 142 โรงเรียน สามัญเดิม 42 โรงเรียน ประถม 100 โรงเรียน ในนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และ 4 อำเภอของสงขลา

ปีการศึกษา 2550 ไม่มีการขยายโรงเรียน แต่ง รมต.ศ.ดร.วิจิตร ศรีสะอาด ให้ความสำคัญกับอิสลามศึกษามาก ส่งคณะโดยการนำของ ดร.อมรวิทย์ นาครทรรพ เป็นหัวหน้าคณะ ไปศึกษาดูงานด้านอิสลามศึกษา และประชุมเจรจาความร่วมมือ ณ ประเทศมาเลเซีย

ปีการศึกษา 2551 สพฐ. ขยายโรงเรียนอีก 132 โรงเรียน เพิ่มจังหวัดสตูล 1 โรงเรียน และได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางขั้นศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

ปีการศึกษา 2552 กระทรวงศึกษาธิการ โดย สพฐ. ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา และได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแบบเรียนอิสลามศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้ง 8 รายวิชา

ปีการศึกษา 2553 รมต.ศึกษาธิการ ฯพณฯ ชินวรณ์ บุญยเกียรติ ได้ขยายโรงเรียนเพิ่มอีก 76 โรงเรียน รวมเป็น 350 โรงเรียน

นอกเหนือจากการเรียนการสอนองค์ความรู้ตามสาระวิชาที่กำหนดแล้ว โรงเรียนนบ้านจะเน้นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ปฏิบัติจริง) ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของมุสลิม เพื่อเป็นการเตรียมตัวนักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดี และสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เช่น

1. ฝึกการให้สลาม การทำความเคารพ และฝึกมารยาทอื่น ๆ
2. การสอนอ่านอัล-กุรอาน ระบบกีรออาตี ภาคเช้าคาบเรียนที่ 1
3. ฝึกการละหมาด (นักเรียนอนุบาล, ช่วงชั้นที่ 1)
4. การละหมาดซุฮริและอัสนี ทุกวัน (ป.1-ม.3)
5. การอบรม (นาซีฮาท) หลังละหมาดซุฮริทุกวัน ๆ ละ 5-10 นาที
6. การละหมาดวันศุกร์ ในมัสยิดโรงเรียน
7. การเข้าค่ายจริยธรรมเดือนละ 2 ครั้ง (แยกนักเรียนชาย-หญิง) ป.6-ม.3
8. การเข้าค่ายรอมฎอน (เอียะติกาฟ 10 คืนสุดท้าย) นักเรียนชาย ป.6-ม.3
9. การเข้าค่ายจริยธรรม ภาคฤดูร้อน นักเรียนหญิง ป.5-ม.3 ก่อนปิดภาคเรียน
10. กิจกรรมช่วยเหลือเพื่อนนักเรียน
11. กิจกรรมกระปุกสร้างฝัน (ออมอามานะฮฺ)
12. กิจกรรมสวัสดิการนักเรียน
13. การรักษาความสะอาด ทางด้านจิตใจ ร่างกาย สภาพแวดล้อม
14. ส่งเสริมความรู้สู่ผู้ปกครอง (บรรยายธรรมให้ผู้ปกครองและผู้สนใจฟัง) เดือนละครั้ง
15. ทักษะศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่างจังหวัด
16. เข้าร่วมนมุ ละหมาดญานาซะฮฺ (ละหมาดศพ) ช่วงชั้นที่ 3 เพื่อไปบริการชุมชนในเขตบริการโรงเรียนส่งเสริมการถือศีลอดอาสา การประกวดท่องจำอัล-กุรอานและอาซาน

1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2549

1. ความนำ

ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในขณะเดียวกันผู้คน โดยเฉพาะเยาวชนทางไกลศาสนา ละเลยคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ทำให้เยาวชนขาดคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งาม มั่วสุมในอบายมุข ประกอบกับอิสลามให้ความสำคัญเรื่อง การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และอิสลามบังคับให้มุสลิมทุกคนศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ดังที่อัลลอฮ์ได้ ตรัสในคัมภีร์อัล-กุรอาน ซูเราะฮฺ อัล-อะลัก อายะฮฺที่ 4-5 ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามของ พระผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงสร้าง ทรงสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ ทรงกรุณายิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้” และท่านนบีมุฮัมมัดได้กล่าว ในประเด็นการศึกษาเช่นเดียวกันว่า “การศึกษาเป็นสิ่งบังคับสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง” (รายงานโดยอะหมัดและอิบนุมาญะฮฺ)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติในมาตรา 38 ว่า บุคคลย่อมมี เสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพ ในการปฏิบัติตาม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิกษต่อ หน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วม ในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่าง สมดุลและยั่งยืน

มาตรา 73 รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ส่งเสริม ความเข้าใจอันดี และความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งการสนับสนุน การนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิด ความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนาคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

จากเหตุผลดังกล่าว โรงเรียนบ้านจะแนะ จึงได้จัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2549 โดยยึดหลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอีน พ.ศ. 2548 ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด นราธิวาส เป็นแนวทาง เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และจริยธรรม เป็นบ่าวที่ได้รับ ความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ พร้อมทั้งเป็นคนดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

2. หลักการ

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ที่ต้องการให้จัดการศึกษาที่เน้นความรู้ คุณธรรม จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษาภาค บังคับ ไว้เป็นบรรทัดฐาน ดังนี้

การใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ มีหลักการสำคัญคือ

- 2.1 เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ และความเข้าใจในหลักการบังคับ (ฟิรฎูอีน) ของศาสนาอิสลาม
- 2.2 เป็นการศึกษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจและยึดมั่นในหลักการศาสนาในการประกอบศาสนกิจ และการดำรงชีวิตประจำวัน
- 2.3 เป็นการศึกษาที่สนองตอบความต้องการของท้องถิ่น
- 2.4 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นมุสลิมที่ดีและเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติ
- 2.5 เป็นการศึกษาพื้นฐานที่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น
- 2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์ได้
- 2.7 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. จุดหมาย

การศึกษาวิชาอิสลามศึกษาตามหลักสูตรนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งให้พัฒนาคุณภาพชีวิต มีความตระหนักในหลักการศรัทธา และปฏิบัติศาสนกิจตามที่ศาสนากำหนดดังต่อไปนี้

- 3.1 มีความรู้ ความเข้าใจหลักการขั้นพื้นฐานของศาสนาอิสลาม
- 3.2 มีความสามารถในการอ่าน และการเขียน
- 3.3 มีนิสัยรักการอ่าน และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
- 3.4 เป็นมุสลิมที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ
- 3.5 สามารถนำหลักคำสอนของศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสามารถดำเนินการอย่างมีระบบ และผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนว ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ ดำเนินการอย่างมี ประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตร ดังนี้

4.1 กำหนดหลักสูตรเป็น 3 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือ

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

4.2 สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะและค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนประกอบด้วย 8 รายวิชา ดังนี้

1. อัล-กุรอาน
2. อัล-ฮะดีษ
3. หลักศรัทธา
4. ศาสนบัญญัติ
5. ศาสนประวัติ
6. จริยธรรม
7. ภาษาอาหรับ
8. ภาษามลายู

5. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ 8 สาระ การเรียนรู้ที่เป็นข้อกำหนด คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละสาระการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นจุดหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

5.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาอิสลามศึกษาภาคบังคับ

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนจบการศึกษา หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

5.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียน เรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ
อิสลามศึกษาช่วงชั้นที่ 1 (อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 3) อิสลามศึกษาช่วงชั้นที่ 2 (อิสลามศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 6) และถือเป็นการจบหลักสูตรระดับอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือ อิบตีดาอียะห์
อิสลามศึกษา ช่วงชั้นที่ 3 (อิสลามศึกษามัธยมศึกษา ปีที่ 3) หรือมุตะวัชชีฎะฮ์

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้น ขึ้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้

6. เวลาเรียน

- หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ ไว้ ดังนี้
- ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนปีละ 400 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 10 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละ 400 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 10 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนปีละ 480 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 12 ชั่วโมง

- สาระการเรียนรู้ต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา
- กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ นอกจากสาระการเรียนรู้ 8 สาระ แล้วสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาตนตามศักยภาพ

7. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียน เมื่อเรียนจบหลักสูตรซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพสำหรับสาระตามที่ศาสนาบังคับ ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สาระการเรียนรู้อิสลามศึกษามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สาระที่ 1 อัล-กุรอาน

1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักการอ่านอัล-กุรอาน สามารถท่องจำและอธิบายอัล-กุรอาน เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.2 ยึดมั่นในหลักคำสอนอัล-กุรอาน และนำมาปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 อัล-ฮะดีษ

2.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญ สามารถท่องจำอัล-ฮะดีษ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

2.2 ยึดมั่นหลักคำสอนอัล-ฮะดีษ และนำไปปฏิบัติตามในการดำเนินชีวิต

สาระที่ 3 หลักศรัทธา

3.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญ หลักฐานของหลักศรัทธา และโทษของการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ การสิ้นสภาพจากการเป็นมุสลิม เพื่อเป็นบ่าวที่ยำเกรง และภักดีต่ออัลลอฮ์

3.2 ยึดมั่นในหลักศรัทธานำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และสามารถแก้ปัญหาสังคมและสิ่ง แวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สาระที่ 4 ศาสนบัญญัติ

4.1 เข้าใจกฎ หลักการ และบทบัญญัติอิสลามเกี่ยวกับอิบาตะฮ์ มูอามาละฮ์ และอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจ และดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

4.2 เห็นคุณค่า ปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลาม และสามารถนำมาวิเคราะห์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของเหตุและผล

สาระที่ 5 ศาสนประวัติ

5.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของประวัติศาสตร์อิสลามในแต่ละยุค สมัยท่านนบี และคอลลีฟะฮ์อัครอซีดีน

5.2 มีความภาคภูมิใจในการมีวิถีชีวิตตามแนวทางของศาสดามุฮัมมัด (ศ็อล ฯ)

สาระที่ 6 จริยธรรม

6.1 เข้าใจจริยธรรมอิสลาม สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

6.2 ยึดมั่น และปฏิบัติตามจริยธรรมอิสลาม ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

สาระที่ 7 ภาษาอาหาร

เข้าใจกระบวนการฟัง ดู พูด อ่าน และเขียน เห็นคุณค่าและมีทักษะในการใช้ภาษาอาหารเพื่อการเรียนรู้ ค้นคว้า ตีความบทบัญญัติอิสลาม และสื่อความหมาย

สาระที่ 8 ภาษามลายู

เข้าใจกระบวนการฟัง ดู พูด อ่าน และเขียน เห็นคุณค่า และมีทักษะในการใช้ภาษามลายูเพื่อการเรียนรู้ สื่อความหมาย และค้นคว้าความรู้จากแหล่งวิทยาการเกี่ยวกับศาสนาอิสลามอย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพ

8. การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

ฉะนั้น ครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ และเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหา และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการรับรู้เข้าใจและคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้ถูกต้องเหมาะสม

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบหรือวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเองจากผู้สอน การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้คู่คุณธรรม

ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการ การจัดการ กระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและ กระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการเป็น การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดครูเป็นหลักโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พร้อมนำกระบวนการ เรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างสาระการเรียนรู้มาบูรณาการ ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ

9. แนวทางจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น

การจัดการเรียนรู้ต้องสนองต่อความจำเป็นที่เหมาะสมของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลัก จิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความ สนใจของผู้เรียน ต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่มสาระในลักษณะบูรณาการ ที่มีทั้งภาษาไทย ภาษาอาหรับ และภาษามลายูเป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริง มีความสุขและปฏิบัติ ถูกต้อง เพื่อพัฒนาพื้นฐานการติดต่อสื่อสาร ทักษะพื้นฐานในการคิด

10. สื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับนี้ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักคำ สอนที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เรียนรู้ได้จากสื่อการเรียน และแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชุมชนและอื่น ๆ และ พัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียนควรมีเนื้อหาสาระ ครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จาก ศูนย์สื่อหรือห้องสมุดของโรงเรียน

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ ควรมีความหลากหลาย และถูกต้อง ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้เกิดการเรียนรู้อย่าง กว้างขวาง ลึกซึ้ง และต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีหน้าที่จัด การศึกษาอิสลามศึกษา ควรดำเนินการดังนี้

10.1 จัดทำและจัดหาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

10.2 ศึกษา ค้นคว้า เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของ ผู้เรียน

10.3 จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับ ส่งเสริมความรู้ของผู้สอน

10.4 ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

10.5 ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเอง และที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์ และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ

10.6 จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อสารการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ในโรงเรียน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า แลกเปลี่ยน ประสบการณ์การเรียนรู้และพัฒนาสื่อการเรียนรู้

10.7 จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่าง โรงเรียน ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น ๆ

10.8 จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

11. การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

การวัด และการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ให้ผู้รู้ใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ ที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียน ของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้ อย่างเต็มศักยภาพ

โรงเรียนในฐานะผู้รับผิดชอบ จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดผล และการประเมินผลการเรียนของโรงเรียน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน โรงเรียนต้องวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมิน ทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับโรงเรียน ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณธรรมของ ผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน

การวัด และประเมินผลระดับชั้นเรียน จุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึง ประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้น การวัดและประเมินผล จึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปในกิจกรรมเรียนรู้ของ ผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรมและผลงานจากโครงการ หรือแฟ้มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ตัวผู้เรียน ครูผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย

การประเมินผลระดับโรงเรียน เป็นการประเมินเพื่อดูความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้ ตาม มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดเป็นรายชั้นปี และช่วงชั้น โรงเรียนนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางใน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน และคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ของ กลุ่มสาระต่าง ๆ โรงเรียนต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินใหม่

12. เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตร

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 ปี ผู้เรียนจะสามารถจบการศึกษาระดับชั้นอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน (อิบตีดาอียะห์) และต่ออีก 3 ปี สามารถจบอิสลามศึกษาตอนกลาง (มูตะวัซซีญาอะห์) โดยผู้เรียนต้องผ่านการศึกษาระดับชั้นตามเกณฑ์ ดังนี้

12.1 ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

12.2 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

12.3 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด

13. เอกสารหลักฐานการศึกษา

เอกสารที่ใช้ประเมินผลการเรียน เพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการวัด และประเมินผลการเรียนตามที่เหมาะสม เช่น เอกสารแสดงผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แบบบันทึกผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ แบบรายงานการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคล ระเบียบสะสมแสดงพัฒนาการด้านต่าง ๆ และแบบแสดงผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นต้น

14. การเทียบโอนผลการเรียน

ให้ผู้จัดการหลักสูตรสามารถเทียบโอนผลการเรียนผู้เรียน โดยการนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ มาเทียบโอนเป็นผลการเรียนของหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง ในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ การพิจารณาการเทียบโอน โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ ดังนี้

14.1 พิจารณาจากหลักฐานการศึกษา ซึ่งจะใช้ข้อมูลที่แสดงความรู้ ความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

14.2 พิจารณาจากความรู้ และประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง การทดสอบการสัมภาษณ์ ฯลฯ

14.3 พิจารณาจากความสามารถ และปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนด

15. การพัฒนาศักยภาพครู

การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน ถือเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะพัฒนาให้เป็นครูมืออาชีพ โดยศึกษาวิเคราะห์ระบบต่าง ๆ ของโรงเรียนว่ายังมีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร รวมทั้งระบบการเรียน การสอน การวัด และการประเมินผลการวิเคราะห์ผู้สอนในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับพิจารณาสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาศักยภาพครูให้มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ ปฏิบัติหน้าที่โดยใช้กระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ อาศัยความร่วมมือของครูแกนนำ ครูต้นฉบับ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งจะช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาโรงเรียนบ้านจะแนะ มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์กำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการที่เป็นกลไกหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่มาตรฐานกำหนด โดยต้องการดำเนินการที่เป็นระบบเครือข่าย ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภายใน และภายนอก ต้องมีการรายงานผลให้ทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนทราบ เพื่อค้นหาแนวร่วมในการพัฒนาคุณภาพต่อไป

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตาราง 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคบังคับ) ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. 2549

กลุ่มสาระ การเรียนรู้	สัดส่วนเวลาเรียน (ชั่วโมง) / ปี											
	ประถมศึกษา								มัธยมศึกษา			
	ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3)				ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6)				ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3)			
	ป.1	ป.2	ป.3	รวม	ป.4	ป.5	ป.6	รวม	ม.1	ม.2	ม.3	รวม
1. ภาษาไทย	200	200	200	600	200	200	200	600	160	160	160	480
2. คณิตศาสตร์	200	200	200	600	160	160	160	480	160	160	160	480
3. วิทยาศาสตร์	80	80	80	240	120	120	120	360	120	120	120	360
4. สังคมศึกษา วัฒนธรรม	40	40	40	120	80	80	80	240	80	80	80	240
5. สุขศึกษา และพลศึกษา	40	40	40	120	80	80	80	240	80	80	80	240
6. ศิลปะ	40	40	40	120	40	40	40	120	40	40	40	120
7. การงานอาชีพและ เทคโนโลยี	40	40	40	120	80	80	80	240	80	80	80	240
8. ภาษา ต่างประเทศ	80	80	80	240	160	160	160	480	160	160	160	480
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	80	80	80	240	80	80	80	240	120	120	120	360
รวมสาระ การเรียนรู้ พื้นฐาน	800	800	800	2400	1000	1000	1000	3000	1000	1000	1000	3000
1. อัล - กุรอาน	120	120	120	360	80	80	80	240	120	120	120	360
2. อัล - ฮาดิษ	-	-	-	-	40	40	40	120	40	40	40	120
3. ศาสนบัญญัติ	40	40	40	120	40	40	40	120	40	40	40	120
4. หลักศรัทธา	40	40	40	120	40	40	40	120	40	40	40	120
5. ศาสนประวัติ	40	40	40	120	40	40	40	120	40	40	40	120
6. จริยธรรม	40	40	40	120	40	40	40	120	40	40	40	120
7. ภาษาอาหรับ	40	40	40	120	40	40	40	120	80	80	80	240
8. ภาษามลายู	80	80	80	240	80	80	80	240	80	80	80	240
รวมสาระ การเรียนรู้ อิสลามศึกษา	400	400	400	1200	400	400	400	1200	480	480	480	1440
รวม	1,200	1,200	1,200	3,600	1,400	1,400	1,400	4,200	1,480	1,480	1,480	4,440

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน

2.1.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจาก ประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณ ความรู้ของผู้เรียน งานที่สำคัญของครูก็คือช่วยนักเรียนแต่ละคนให้เกิดการเรียนรู้หรือมีความรู้และ ทักษะตามที่หลักสูตรได้วางไว้ ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ในห้องเรียน เพื่อจะช่วยให้ นักเรียน เปลี่ยนพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของแต่ละบทเรียน ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้ จึงเป็นรากฐานของการสอนที่มีประสิทธิภาพ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2548 : 185)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ของทอลแมน (Tolman's Sign Learning) ทฤษฎีการ เรียนรู้ของทอลแมน (Tolman ,1886 -1959 , อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 82) เป็นการเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย เขาคิดว่าความมุ่งหมายและความคาดหวังมีผลต่อการเรียนรู้ แนวความคิดของการเรียนรู้ คือ การให้ผู้เรียนสร้างโครงสร้างหรือเครื่องหมายขึ้น และโยง ความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องหมายและเป้าหมายเข้าด้วยกันและการจะบรรลุเป้าหมายก็ด้วยการกระทำของผู้เรียน

หลักการเรียนรู้ทฤษฎีของทอลแมน มีดังนี้

ก. ความคิด ความเข้าใจ เป็นตัวแปรในการเรียนรู้ที่ตีความหมายของสิ่งที่เรียน ให้ ผู้เรียนสามารถเลือกพฤติกรรมได้

ข. การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเรียนเพื่อเลือกพฤติกรรม การเรียนรู้เครื่องหมายต้อง อาศัยการคาดคะเนเป็นหลัก การที่จะสามารถคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ได้ ผู้เรียนต้องอาศัยความ รู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ดีพอสมควร

ค. สิ่งที่ยอมรับต้องมีความสำคัญ และมีความหมาย จึงทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมต่ อระหว่างสิ่งที่เรียนรู้เดิมและสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ได้

ง. การเรียนรู้แอบแฝง (Latent Learning) หมายถึง การเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่ยังไม่ได้รับการเสริมแรง

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์ (Bruner's Theory of Learning , อ้างถึงในปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 83) บรูเนอร์มองเห็นว่า ความรู้เป็นกระบวนการ มิใช่ผลผลิต ครูควรสนใจ วิธีการมากกว่าผลที่ได้รับ กระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ จึงไม่ควรสอนแต่เนื้อหา แต่ควรสอนให้คิด อย่างมีเหตุผลให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ในกระบวนการต่างๆ ที่ใช้แสวงหาความรู้และให้เกิดการเรียนรู้ บรูเนอร์พบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เรียกว่า วิธีการแบบค้นพบและสืบสวนสอบสวน (Method of Discovery and Inquiry) เขาคิดว่าความพร้อมของผู้เรียนสามารถจัดกระทำได้ โดยไม่ต้องรอให้ เกิดความพร้อมตามธรรมชาติ ความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งเสริมที่ให้เกิดความพร้อมในการเรียน

หลักการเรียนรู้ของบรูเนอร์ มีดังนี้

ก. การเรียนรู้จะต้องเกิดความคิดสร้างสรรค์ (Intuitive) และต้องเกิดอย่างฉับไว (Sharp Insight)

ข. การทำความเข้าใจ เป็นพื้นฐานที่จะช่วยในการเรียนรู้

ค. ต้องจัดสิ่งที่เรียนให้เป็นระเบียบ

ง. การมีแนวคิดพื้นฐาน จะเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้อื่นได้

จ. การจัดโครงสร้างจะช่วยให้การเรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่เกิดช่องว่างระหว่างความรู้พื้นฐานกับประสบการณ์ใหม่

จากทฤษฎีที่ได้ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นพื้นฐานเพื่อที่จะเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนและจะเป็นหลักของการสอนรวมทั้งวิธีสอนด้วย เพราะฉะนั้นการนำหลักการเรียนรู้ไปใช้ในการเรียนการสอน ครูต้องพยายามสร้างการเรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ให้นักเรียนมองเห็นการรับรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิด แก้ปัญหาด้วยตนเองและพยายามให้นักเรียนเห็นโครงสร้างเพื่อสะดวกในการจัดการเรียนการสอน

2.1.2 ทฤษฎีการสอน

ทฤษฎีการสอนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครู ผู้สอนเป็นสิ่งจำเป็นในทุกสาขาวิชา เพราะเป็นพื้นฐานที่จะเข้าใจการสอน ริชชี (Richey ,1946 อ้างถึงในปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 58-59) ได้สรุปทฤษฎีการสอนไว้ 3 ทฤษฎี คือ

1. **ทฤษฎีการสอนเพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจ (Theory of Teaching as Cognitive Reconstruction)** ซึ่งเน้นถึงพฤติกรรมของครู ในฐานะที่เป็นผู้ให้ความรู้ความคิดแก่ผู้เรียน ทำให้ครูเป็นผู้นำและควบคุมการเรียนการสอน ซึ่งครูต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาและวิชาชีพครู

2. **ทฤษฎีการสอนที่ให้ตัวแบบแก่นักเรียน (Theory and Teaching as Model Providing)** เป็นทฤษฎีที่เน้นให้เห็นบทบาทของครู ในฐานะที่เป็นผู้สืบต่อทางวัฒนธรรม และเป็นผู้ให้ทักษะแก่ผู้เรียน คุณสมบัติของครูจะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีและมีความสามารถสูง

3. **ทฤษฎีการสอนที่เน้นการวางเงื่อนไข (Theory of Teaching as Conditioning)** ทฤษฎีเน้นการสอนที่เป็นเครื่องชี้ทางให้ผู้เรียน การสอนของครูเป็นตัวอย่าของนักเรียน เพราะการปฏิบัติอย่างใดก็ได้ผลเช่นนั้น ครูจึงต้องแนะวิธีที่จะปรับปรุงส่งเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้องแก่นักเรียน ส่วน ไป (Pai,1973 อ้างถึงในปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 59-60) ได้เรียงลำดับทฤษฎีการสอนแห่งความวิวัฒนาการไว้ 4 ทฤษฎี คือ

1. **ทฤษฎีการสอนแบบฝึกวินัยปัญญา (The Formal Discipline Theory of Teaching)** เป็นทฤษฎีดั้งเดิมที่เชื่อว่า ความสามารถทางปัญญาในแต่ละด้านและความสามารถนี้จะพัฒนาเมื่อถูกนำไปใช้บ่อย ๆ ความสามารถทางปัญญา ได้แก่

ก. ความสามารถในการเรียนรู้

ข. ความสามารถในการจดจำ

ค. ความสามารถในการฝึกคิด

ง. ความสามารถในการคิดหาเหตุผล

จ. ความสามารถในการรู้ลึก

ฉ. ความสามารถในการตั้งใจ

แนวคิดของทฤษฎีมาจากความจริงที่ว่า คนมีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ จำได้ คิดได้ มีเหตุผลในการกระทำ ซึ่งแต่ละคนจะมีความสามารถแตกต่างกัน

2. ทฤษฎีการสอนที่เน้นประสบการณ์เดิม (Apperception Theory of Teaching)

การสอนแบบคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนเมื่อเรียนความรู้ใหม่ย่อมจะต้องจำความรู้เดิมเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ครูจะช่วยเชื่อมโยง นำเสนอในทางที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนตีความและทำความเข้าใจกับประสบการณ์ใหม่ เกิดการเรียนรู้ใหม่และเก็บความรู้ที่แน่นไว้ ดังนั้น ครูจะควบคุมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ โดยอาศัยเทคนิควิธีการนำเสนอของครูว่าเหมาะสมกับความรู้เดิมและแรงจูงใจของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด

3. ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioristic Theories of Teaching) การสอนแบบสร้างเงื่อนไขพฤติกรรม สร้างสถานการณ์การชักนำให้ผู้เรียน ต้องแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกไป ทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขมี 2 ทฤษฎีที่เด่น คือ

3.1 ทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Condition) ของพาฟลอฟ (Pavlov ,1927) มีหลักว่าสิ่งเร้าใหม่ถูกนำเสนอพร้อมกับสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมอย่างหนึ่งและเมื่อถูกนำเสนอพร้อมกันนานเข้า สิ่งเร้าใหม่นั้นจะก่อให้เกิดการตอบสนองอย่างนั้น เช่นกัน การเรียนรู้ที่อธิบายด้วยทฤษฎีนี้ก็คือ นิสัยต่างๆ ของเรา เช่น การตรงต่อเวลา การเข้าชั้นเรียน เป็นต้น

3.2 ทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขด้วยการกระทำ (Operant Condition) สกินเนอร์ (Skinner ,1938) กล่าวถึงทฤษฎีนี้ว่า หน้าที่สำคัญที่สุดของครูคือ การจัดสถานการณ์ให้การเรียนรู้ที่ต้องการเกิดขึ้น ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไม่ใช่เพราะครูสอนแต่เรียนรู้ด้วยตนเอง ในสถานการณ์ที่ครูจัดให้รางวัลพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการ ปัญหาสำคัญคือ เมื่อใดที่ผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่ต้องการได้ ครูเองต้องใช้เวลาที่จะฝึกรู้เรียนได้ลองผิดลองถูกได้เองนั้น ต้องใช้เวลานานจึงต้องมีหลักที่จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้พฤติกรรมที่ต้องการให้เร็วขึ้น โดยมีหลักว่า

ก. ผู้เรียนเรียนรู้จากการเลียนแบบก่อน

ข. การนำเครื่องมืออุปกรณ์การสอนมาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เอง

ค. ครูต้องเป็นผู้ที่รู้จักสร้างสถานการณ์ และเลือกวิธีการให้รางวัลที่เหมาะสม

4. ทฤษฎีการสอนความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Teaching Theories) ทฤษฎีนี้แนวความเชื่อว่า กระบวนการแก้ปัญหา เช่น ความเข้าใจ การรับรู้ การรู้จักคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบตนเอง คือ ศูนย์กลางของการเรียน ดังนั้น การเรียนรู้สิ่งใด จึงขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ สิ่งเร้าต่าง ๆ ที่ถูกนำเสนอ นั้น ผู้เรียนมิได้รับเข้าไปโดยตรงทันที หรือถูกควบคุมด้วยสถานการณ์ที่กำหนด จนต้องแสดงพฤติกรรมนั้นออกไปอย่างไม่มีทางเลือก ผู้เรียนได้มีการตีความ การตัดสินใจแล้ว ก็เลือกพฤติกรรมนั้นออกไป

2.2 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

ในกิจกรรมการเรียนการสอนมีเป้าหมายหลักคือ การทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามที่จุดประสงค์ได้วางไว้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในการที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้นั้นจะต้องอาศัยกระบวนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นประการสำคัญ เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติที่ผู้สอนได้ปฏิบัติแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอนที่ได้กำหนดไว้ เช่นเดียวกันกับการจัดการเรียนการสอน คือ กระบวนการดำเนินการกิจกรรมหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูจัดให้แก่ผู้เรียนทุกชั้นตอนหรือเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ได้แก่การวางแผนการสอน การดำเนินงานสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลการประเมินผล อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นการรวมหลายกิจกรรมเข้าด้วยกัน คือ การจัดชั้นเรียน การจัดผู้เรียนเข้าเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดทำกำหนดการสอน และตารางสอน รวมถึงการจัดบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสอน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่นั่นผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียน ครู และนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตามงานด้านการเรียนการสอนนั้นถือเป็นงานหลักของครูผู้สอนในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเองต้องให้ความสำคัญ เพราะผู้สอนเป็นหัวใจสำคัญที่จะน่านักเรียนไปสู่เป้าหมายที่หลักสูตรต้องการได้ และในส่วนของงานบริหารงานวิชาการด้านการเรียนการสอนนั้นผู้บริหารโรงเรียนต้องยึดหลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตร ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยจะต้องจัดครูเข้าสอน จัดหาสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตามความจำเป็น กระตุ้นและส่งเสริมให้ครูจัดทำและใช้แผนการสอน ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น และเพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้จำเป็นต้องมีการนำองค์ประกอบของหลักสูตรทั้งหมดมาสู่กระบวนการปฏิบัติที่ถูกต้อง

และเป็นระบบด้วย (เฉลิมพล และชัน, 2550 อ้างถึงในชัยน์ มุฮัมมัด ซาฮาตะฮ์, ม.ป.ป. : 177 ; สายพิน โอลานูร์กีซธรรม, 2538 : 6 ; อามีเนาะ มามู, 2543 : 36 ; เนาวลย์ ปานากาเซ็ง, 2544 : 18 อ้างจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2542 : 8 ; วีระศักดิ์ รัชโพธิวงศ์, 2544 : 12 ; นิตยา มีสเยาะ, 2545 : 25)

2.3 องค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน

ลำพอง บุญช่วย (2530 : 1) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 7 ประการ พร้อมทั้งแสดงแผนภูมิประกอบไว้ดังนี้

1. ครูผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. หลักสูตร
4. วิธีสอน
5. วัตถุประสงค์ของการสอน
6. สื่อการสอน

7. การประเมินผล

สุพิน บุญชูวงศ์ (2533 : 4 – 5) กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนไว้ 3 ประการ ได้แก่ ครู นักเรียน และสิ่งที่จะสอน

1. ครู เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดีและรู้จักเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

2. นักเรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญเท่ากับผู้สอน ความสำเร็จในการศึกษาเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้เรียน ผู้สอนจึงควรเป็นผู้แนะแนว แนะนำ และจัดมวลประสบการณ์ให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด

3. สิ่งที่จะสอน ได้แก่ เนื้อหาวิชาต่างๆ ครูจะต้องจัดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กันน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และสภาพแวดล้อมต่างๆ ของการเรียนการสอน

จำเนียร ศิลพานิช (2538 : 68 – 71) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอนว่า ในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ จะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบด้วยกัน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ผู้สอน

แต่เดิมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้เรียนมาก จนถึงกับมีความเชื่อกันว่า ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สูงกว่าผู้เรียนมาก ถึงจะเกิดผลดีแก่การถ่ายทอดความรู้ถ้าผู้สอนกับ ผู้เรียนมีความรู้เสมอกัน การถ่ายทอดความรู้ก็จะไม่บังเกิดผล แต่ในปัจจุบันความเชื่อเช่นนี้มีได้เป็นจริงเสมอไป เพราะมีองค์ประกอบอื่น ๆ ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้หลายอย่างเพิ่มขึ้น

องค์ประกอบที่ 2 ผู้เรียน

องค์ประกอบที่ผู้เรียนนั้นนับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน เพราะถ้าปราศจากองค์ประกอบส่วนนี้เสียแล้วการเรียนการสอนก็จะไม่บังเกิดขึ้นฝ่ายผู้สอนก็ไม่ว่าจะไปสอนใคร ในองค์ประกอบของการสอนที่ดีนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาถึงผู้เรียนด้วยว่าผู้เรียนคือใคร เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมอย่างไร ก่อนที่ผู้สอนจะลงมือสอนทั้งนี้เพราะผู้สอนจะต้องศึกษาผู้เรียนให้ละเอียดทุกด้านก่อนที่จะลงมือสอน และในขณะเดียวกันผู้สอนก็ต้องศึกษาตนเองคือ ศึกษาหาความรู้ และ ยุทธวิธีที่จะนำไปใช้ในการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่ต้องการด้วย

องค์ประกอบที่ 3 หลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในกระบวนการเรียนการสอนอีก องค์ประกอบหนึ่ง เพราะหลักสูตรเปรียบได้กับแผนที่ หรือลายแทงที่จะบอกให้ผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางใดออกจากจุดเริ่มต้นที่ตรงทิศทางหรือไม่ ยิ่งเหลือระยะทางอีกมากน้อยแค่ไหน จึงไปสู่ปลายทางที่ต้องการความสำคัญของหลักสูตรก็เช่นเดียวกัน ถ้าผู้สอนสอนไปโดยไม่ยึดหลักสูตร ก็เหมือนกับคนที่เดินเรือ โดยปราศจากเข็มทิศ และแผนที่อาจจะนำเรือไปชนหินโสโครกอัปปางลงได้ทุกเมื่อ การเดินทางก็ไม่ราบรื่นเต็มไปด้วยอันตรายหรือไม่ก็อาจจะเสียเวลาไปเป็นอันมาก ในการเดินทางสู่เป้าหมายที่ต้องการ ครู อาจารย์ หรือผู้สอนที่สอนโดยไม่ยึด (หรือไม่มี)

หลักสูตรก็อาจจะพาผู้เรียนหลงทางเสียเวลาไปกับการเรียนในสิ่งที่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์
 ดังนั้นครู อาจารย์ จะต้องยึดหลักสูตรเป็นหลักของการเรียนการสอนและหลักสูตร
 ที่ดีนั่นก็คือ หลักสูตรที่สร้างขึ้น เพื่อสนองความต้องการ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และ
 ประเทศชาติ ทั้งในปัจจุบัน และวางแผนไว้เพื่ออนาคต

องค์ประกอบที่ 4 สื่อการสอน

องค์ประกอบที่จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความราบรื่น และเกิดการเปลี่ยนแปลง
 พฤติกรรมขึ้นในตัวผู้เรียนที่ผู้สอนต้องการก็คือ สื่อการเรียนการสอน บางท่านเรียกว่า
 สื่อการสอน สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์ทั้งหลาย เช่น ซอล์ก กระดานดำ
 แผนภูมิ แผนภาพ ตำราวารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ สื่อด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เทป สไลด์ โอ
 เวอร์เฮด โปรเจคเตอร์ วีดีโอเทป ภาพยนตร์ เครื่องช่วยสอนชุดการเรียนรู้ (Module & Package)
 ฯลฯ สื่อการเรียนการสอนเหล่านี้ถ้ามีมากอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้การได้ทันที และผู้สอนใช้
 เป็นมากเพียงใดก็จะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว
 ยิ่งขึ้นเพียงนั้น และจะประหยัดทุ่มเวลาในการสอนได้มาก

ฉะนั้นผู้สอนจะต้องศึกษาหาความรู้ วิธีการใช้สื่อการเรียน การสอนให้เกิดประสิทธิภาพใน
 การสอนจะต้องเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพสังคมกับ
 สิ่งแวดล้อมของผู้เรียนและผู้สอนด้วย

องค์ประกอบที่ 5 การวัด-ประเมินผล

องค์ประกอบของการเรียนการสอนที่สำคัญประการสุดท้ายก็คือ การวัดประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็น
 เป็นหัวใจขององค์ประกอบในการเรียนการสอน ในแผนภูมิที่ 4 จึงจัดเอาการวัดประเมินผลไว้ตรง
 กลางและเชื่อมโยงลูกศรไปยังองค์ประกอบอื่น ๆ อีก 4 ด้าน คือ ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และสื่อ
 การเรียนนั้นหมายความว่า การวัด-ประเมินผล ในองค์ประกอบของการเรียนการสอนนั้นเป็นส่วน
 สำคัญและจะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feed-back) ไปสู่การปรับปรุงทั้งผู้สอนผู้เรียนหลักสูตร และสื่อ
 การเรียนการสอนด้วย

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบในการเรียนการสอนทั้ง 5 องค์ประกอบดังกล่าวแล้วมีความสัมพันธ์
 กันอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการพัฒนาองค์ประกอบของการเรียนการสอนที่ดีจึงต้อง
 พัฒนาไปพร้อมๆกันทุกๆ องค์ประกอบ ซึ่งจะช่วยทำให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปด้วยความ
 ราบรื่นเรียบร้อย รวดเร็ว และประหยัด สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมาย
 ที่ต้องการอย่างรวดเร็ว

อารมณ์ ใจเที่ยง (2546 : 6)จากองค์ประกอบของการสอนที่นักการศึกษาได้เสนอไว้
 เมื่อนำมาพิจารณาแล้วสามารถวิเคราะห์แยกย่อยองค์ประกอบ 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึง องค์ประกอบด้านโครงสร้างที่มาประกอบกัน
 เป็นการสอน อันประกอบด้วย

- 1.1 ครู หรือผู้สอน หรือวิทยากร
- 1.2 นักเรียน หรือผู้เรียน
- 1.3 หลักสูตร หรือสิ่งที่สอน

2. ด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึง องค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอน ซึ่งจะต้องประกอบด้วยกระบวนการเหล่านี้จึงจะทำให้เป็นการสอนที่สมบูรณ์ ได้แก่

- 2.1 การตั้งจุดประสงค์การสอน
- 2.2 การกำหนดเนื้อหา
- 2.3 การจัดกิจกรรมเรียนการสอน
- 2.4 การใช้สื่อการสอน
- 2.5 การวัดผลประเมินผล

ทั้ง 5 องค์ประกอบย่อยนี้ สามารถช่วยให้การเรียนการสอนที่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล ดังนี้

1. การตั้งจุดประสงค์การสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญอันดับแรกของการสอน ทำให้ผู้สอนทราบว่าสอนเพื่ออะไร ให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมใดบ้าง มากน้อยเพียงใด เป็นการสอนที่มีเป้าหมาย ขณะเดียวกันการตั้งจุดประสงค์การสอนจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนในการเตรียมเนื้อหา การสอน การเลือกใช้วิธีสอน เลือกใช้สื่อการสอน และการวัดผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน

2. การกำหนดเนื้อหา องค์ประกอบนี้ หมายถึง การเลือกและการจัดลำดับเนื้อหาที่สอนด้วยการกำหนดเนื้อหาจะทำให้ผู้สอนได้ทราบว่าสอนอะไร ผู้เรียนควรได้รับประสบการณ์ใดบ้าง ประสบการณ์ใดควรได้รับก่อน และในขอบเขตมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม การกำหนดเนื้อหาไว้ล่วงหน้าจะทำให้การสอนมีสาระคุ้มค่ากับเวลาที่ผ่านไปและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญเช่นกัน เพราะทำให้ผู้สอนทราบว่าสอนอย่างไร ใช้วิธีการใดในการเสนอหรือสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งจะต้องใช้วิธีการที่เหมาะสม อาจใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธีในการสอนแต่ละครั้ง โดยจะต้องเป็นวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาวิชากับผู้เรียน กับสภาพห้องเรียน และสอดคล้องกับจุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

4. การใช้สื่อการสอน สื่อการสอนเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ชัดเจนและเร็วขึ้น ตลอดจนช่วยสร้างความสนใจได้ดี สื่อการสอนที่ดีจะช่วยให้การสอนดำเนินไปได้ราบรื่นและสะดวกคล่องตัวแก่ผู้เรียน การเตรียมสื่อการสอนทำให้ผู้สอนทราบว่าใช้อะไรเป็นสื่อช่วยสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

5. การวัดผลประเมินผล องค์ประกอบข้อนี้ช่วยให้ผู้สอนทราบว่า การสอนที่ผ่านมานั้นบรรลุผลหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีตอนใดหรือจุดประสงค์ข้อใดบ้างที่ยังไม่บรรลุ ทำให้ผู้สอนสามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ตรงจุด การวัดผลประเมินผลนี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนจึงต้องทำการวัดผลประเมินผลทุกครั้งที่สอน

จากองค์ประกอบข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบของการสอนมีทั้งองค์ประกอบรวมและองค์ประกอบย่อย องค์ประกอบรวมเป็นส่วนสร้างให้เกิดการสอน ส่วนองค์ประกอบย่อยเป็นส่วนเสริมให้การสอนมีประสิทธิภาพและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน ในการจัดการเรียนการสอนนั้น รูปแบบและระบบการเรียนการสอนรวมทั้งขั้นตอนกระบวนการเรียนการสอนจะช่วยให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทำให้ครูและนักเรียน เห็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ประหยัดเวลา

งบประมาณ และทราบจุดบกพร่องในการที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ ระบบการเรียนการสอน จัดได้ในลักษณะแตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบ แต่ทุกระบบการเรียนการสอนต่างก็มีจุดมุ่งหวังที่จะให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในการเรียนการสอน ครู จะต้องมีส่วนในการจัดกระบวนการสอนที่ดี จึงจะทำให้การเรียนการสอนนั้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ต้องการได้เป็นอย่างดี

2.4 ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน

บัณฑิต ดุลยรักษ์ (2542 : 155-156 อ้างถึงใน สิริวรรณ สุวรรณอาภา, 2523 : 176-177) ได้แบ่ง ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้ ผู้สอนจะเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน และเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรม การเรียนการสอนในห้องเรียนจึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารอย่างเดียว คือสอนเป็นผู้ถ่ายทอดการเรียนการสอน แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะยึดถือผู้สอนเป็นแกนกลางก็ตามแต่มีได้หมายความว่าผู้เรียนจะไม่มีส่วนรวมในกิจกรรม ผู้เรียนยังคงมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของครูเช่นการบรรยาย การเล่านิทาน การสาธิต การตั้งคำถาม เป็นต้น

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้ ผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมส่วนครูผู้สอนจะทำหน้าที่สำคัญดังนั้นก็คือการประสานงาน และคอยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถแยกออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

2.1 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักกลไกของการทำงานร่วมกัน เช่นการอภิปราย การเล่นเกม การทดลอง ฯลฯ

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง และส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลของการเรียน โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเอง เช่นการทำงานเดี่ยว การทำแบบฝึกหัด การทำบทเรียนแบบโปรแกรม ฯลฯ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบัน จะเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีบทบาทสำคัญเป็นเพียงเป็นผู้คอยกระตุ้น ช่วยเหลือ แนะนำและอำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ได้ค้นหาคำตอบ การจัดกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การเรียนการสอน จึงนับได้ว่าความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ครูจำเป็นต้องเลือกแนวทางการจัดกิจกรรมการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน แต่ถึงอย่างไรการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมก็ใช้ว่าจะไม่มีค่า ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนได้ในบางเวลาบางโอกาสซึ่งครูก็ไม่ควรที่นำเป็นรูปแบบการเรียนการสอนตลอดการศึกษา

2.5 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สิริวรรณ ศรีพหล (2528 : 14-17 อ้างถึงในบัณฑิต ดุลยรักษ์, 2542 : 160-161) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนโดยจัดกิจกรรมออกเป็น 3 ส่วนคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะเร้าใจให้ผู้เรียนมีความสนใจในบทเรียนและอยากเรียนต่อไป ความสำเร็จของผู้สอนในห้องเรียนกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ที่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนขั้นนำให้เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และเร้าความสนใจผู้เรียนอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 2 ขั้นสอน

ขั้นสอนเป็นกิจกรรมหลักของการเรียนการสอน เวลาส่วนใหญ่ของการเรียนการสอนในขั้นสอน ความมุ่งหมายของกิจกรรมขั้นสอนคือ

1. ให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนต่อจากกิจกรรมขั้นนำ
2. เจตคติให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะและมโนคติ
3. เป็นวิถีทางที่จะให้ผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จของการเรียนตามวัตถุประสงค์ที่ได้มีกำหนดไว้

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุป

ขั้นสรุปเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนสรุปบทเรียนหรือสิ่งที่เรียนไปแล้วทั้งหมด โดยให้ผู้เรียนสามารถนำเอาข้อมูลมาสรุปเป็นหลักการ พิสูจน์สมมติฐาน ประเมินค่าสังเคราะห์ หรือวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้องเพื่อให้เกิดมโนคติ

อาภรณ์ ใจเที่ยง(2546 : 78-81) ได้แบ่งขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน และเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น อยากคิด อยากทำ เพื่อเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน
2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม (ขั้นสอน) เป็นขั้นที่ต่อจากขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ถือว่าเป็นขั้นสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ กิจกรรมที่ผู้เรียนจะปฏิบัติในขั้นนี้มีหลายอย่าง เช่น การค้นคว้า การอภิปราย การรายงาน การแสดงบทบาทสมมติ การพูดแสดงความคิดเห็น การสาธิต การเล่าเรื่อง การสัมภาษณ์ ฯลฯ
3. ขั้นสรุปและวัดผล เป็นขั้นสรุปเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้วทั้งหมด สรุปทั้งด้านความรู้ ความคิด เจตคติ และทักษะที่ผู้เรียนได้รับ ตลอดจนการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในการสรุปนี้ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเป็นผู้สรุป หรือผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันสรุปก็ได้ หลังจากนั้นผู้สอนควรได้วัดผล การเรียนรู้ว่า ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยอาจใช้วิธีให้ตอบคำถาม ให้ทำแบบทดสอบ ให้ทำแบบฝึกหัด หรือทำรายงานตามผู้สอนวางแผนไว้

การจัดการเรียนการสอนนั้นจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องอาศัยหลักการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นไปตามขั้นตอนที่ถูกต้องตามรูปแบบที่ได้กำหนด โดยเริ่มต้นจากการกล่าวนำเข้าสู่บทเรียน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้เข้าสู่บทเรียนพร้อมๆกัน จากนั้นก็ต่อด้วยเข้าสู่บทเรียนโดยการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจพร้อม ๆ กันและจากนั้นก็สู่การสรุปและวัดผล

ความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนว่าได้รับผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด ซึ่งขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้กล่าวสรุปมานี้ เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทางการศึกษาทุกท่าน

2.6 รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนว่าเป็นเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ ครูทำให้ผู้เรียนหรือผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาได้มีทักษะในการนำไปใช้ในชีวิตและสังคมได้ สามารถคิดเป็นร้อยละทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทดลอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และเกิดค่านิยมที่ดีต่อตนเองและสังคม ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2545 : 29-31อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2525) ได้กล่าวถึงการวัดประสพการณ์เรียนควรคำนึงถึงพื้นฐาน 3 ประการดังนี้

1. การสำรวจหาประสพการณ์
2. บุรณาการ
3. การถ่ายโยงความรู้

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากผู้สอนกับผู้เรียนจะบรรลุความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. กิจกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน คำนึงถึงสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง เกิดการรับรู้ เจตคติและทักษะย่อมมีผลต่อผู้เรียนให้เรียนในสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาไกลตัว

2. เมื่อปฏิบัติกิจกรรมนั้นแล้วผู้เรียนสามารถทราบผลของการกระทำ ถูกต้องหรือไม่ ดีหรือไม่ ดีอย่างไร ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร จะช่วยพัฒนาข้อบกพร่องของผู้เรียนในโอกาสต่อไป

3. การได้รับการเสริมแรงในผลแห่งการกระทำ เช่น คำชมของผู้สอนในระหว่างปฏิบัติการ หรือเมื่อเสร็จสิ้นแล้วผลแห่งความสำเร็จจะทำให้เกิดความภูมิใจ แรงเสริมดังกล่าวอาจเป็นรางวัล คำชม การยอมรับจากเพื่อนหรือกลุ่มซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี

4. ธรรมชาติของการเรียนรู้ ผู้เรียนย่อมเรียนรู้สิ่งที่ย้ายไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้น การจัดเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆควรลำดับจากง่ายไปหายาก ควรลำดับขั้นตอนให้ชัดเจนและควรให้ความรู้พื้นฐานก่อนที่จะให้ความรู้ในขั้นประยุกต์และแก้ปัญหา

5. ผู้เรียนต้องมีความพร้อม ความสนใจ ความต้องการย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี และให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติซ้ำๆความต่อเนื่องของบทเรียนย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

ดังนั้น หลักการดังกล่าวส่งผลต่อการเรียนรู้และเป็นการทำกิจกรรมการเรียนการสอนมีคุณค่าต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน ผู้สอนได้ใช้เทคนิควิธีอย่างไร ซึ่งมีรูปแบบการเรียนการสอนหลากหลายวิธี โดยเน้นความแตกต่างตามศักยภาพผู้เรียน ดังนี้

1. บทเรียนวิชา
2. การศึกษาเฉพาะเรื่องด้วยตนเอง
3. การประชุมกลุ่มใหญ่
4. การประชุมกลุ่มย่อย
5. การวัดประสพการณ์ในกิจกรรมการเรียนการสอน

ซึ่งรูปแบบเช่นนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ได้กล่าวว่า

مكدلاوا اورم : ملسو لعهي لىص للها لوسر لاق لاق هدىج نع هيبا نع بيعش نب ورمع نع

(عجاضلما في مهنيب اوقرفو ، ينس رشع ءانبا مهو اهيلع مه اويرضاو ينس عبس ءانبا مهو ةلاصلاب

(Abi Dawud ,2001 ทัศนะหมายเลข 491)

ความว่า จากอุมัร บินซอัยบจากบิดาของเขาจากปู่ของเขาบอกว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ได้กล่าวว่า จงสั่งลูกๆของท่านให้ดำรงละหมาด เมื่อเขาเหล่านั้นอายุได้เจ็ดปี และจงตีพวกเขาหาก (พวกเขาไม่ดำรงละหมาด) เมื่อพวกเขาอายุได้สิบปี และจงแยกห้องนอนระหว่างพวกเขา”

จะเห็นได้ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ไม่ได้สอนให้รู้เพียงอย่างเดียวท่านยังใช้วิธีการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติตามความรู้และได้กล่าวถึงวิธีการลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีอีกหลากหลายวิธีการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ได้พยายามให้ผู้รับได้รับความรู้โดยท่าน เช่น การสอนแบบอุปมา การใช้บทบาทสมมติ หรือการตั้งคำถาม เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ หรือเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการคิด วิเคราะห์บทเรียน และเป็นการเรียกความสนใจจากผู้เรียนได้ดี ท่านได้เริ่มด้วยการตั้งคำถาม ดังปรากฏในทัศนะรายงานโดยมุสลิมว่า

مويلا لاق؟ امئاص ركبويا حبصا نم : نع بيا هريره يكر للها هنع نع بيئلا لىص للها هيلع ملسو لاق)

نمف معطا مكنم مويلا ؟ ينكسم لاق ‘ لاق ركبويا انا . ةزانج لاق نم عبت مكنم مويلا ‘ انا : مكنم

في ىرما لجدلا اانا ةنلجا لاقف : لاق نمف داع مكنم مويلا اكريم لاق؟ ركبويا ‘ انا : ركبويا لاق

(Muslim, 1999 ทัศนะหมายเลข 6132) (لوسر للها لىاص للها هيلع ملسو نعمتجام

ความว่า ออบูฮุร็อยเราะฮฺ เล่าจากท่านนบีมุฮัมมัด ท่านได้ถามว่า มีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ตื่นขึ้นมาในสภาพถือศีลอด? ออบูบ็กรได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้า" ท่านได้ถามว่ามีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ได้ติดตามขบวนศพ? ออบูบ็กรได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้า" ท่านได้ถามว่ามีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ได้ให้อาหารแก่คนยากจน? ออบูบ็กรได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้า" ท่านได้ถามว่า มีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ได้ไปเยี่ยมผู้ป่วย? ออบูบ็กรตอบว่า "ข้าพเจ้า" ท่านรซูลุลลอฮฺ ได้กล่าวว่า สิ่งต่างๆเหล่านี้จะไม่อยู่ในผู้ใดนอกจากเขาจะได้เข้าสวรรค์”

ทัศนะข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของท่าน นบีมุฮัมมัด ในครั้งนั้นเป็นการเรียนการสอนท่านนบีมุฮัมมัด ได้ใช้วิธีการที่เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถาม เพื่อเป็นการกระตุ้นเรียกความสนใจผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกลวิธีที่ผู้สอนพยายามจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนตามลักษณะเนื้อหาวิชา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการตัดสินใจเลือกกิจกรรมย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทั่วไป ลักษณะของผู้เรียน บทเรียนและเนื้อหา และระยะเวลา เป็นต้น

2.7 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนของครูประสบความสำเร็จ ช่วยทำให้การเรียนการสอนของครูสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วยความสนใจ ทำให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายของ

หลักสูตร ครูผู้สอนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะไม่มีกิจกรรมใดที่สามารถนำผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้ทั้งหมดหากครูผู้สอนใช้ กิจกรรมการเรียนการสอนแบบเดียวกันตลอด ก็อาจมีผลทำให้นักเรียนขาดความสนใจ ทำให้การเรียน การสอนไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนต้องจัดหลาย รูปแบบ เลือกวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนให้เหมาะสม จัดเวลาให้พอเหมาะกับความสามารถของ ผู้เรียน จัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน และเลือกสื่อให้เหมาะกับเนื้อหาและวิธีการ สอน (บัณฑิต ดุลยรักษ์, 2542 : 155)

อย่างไร้แล้วแต่ ในการจัดการเรียนการสอนนั้นมีหลักสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนคือ การวางเป้าหมายที่สำคัญที่สุดนั่นคือ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามลีลาการเรียนรู้เฉพาะตัวที่เกิด จากความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งครูยุคใหม่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้ไปสู่ผู้สร้าง ประสบการณ์และเงื่อนไขให้นักเรียนได้แสวงหาคำตอบ ซึ่งคำตอบของแต่ละคนอาจมีที่มาแตกต่างกัน ตามบริบทที่ใกล้ตัวนักเรียน (พรชัย ภาพันธ์, 2550 : 40)

ในส่วนนี้นักวิชาการได้มีการนำหลักการของทฤษฎีสร้างสรรค์ด้วยปัญญามาพัฒนาเป็น รูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเรียกว่า สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ซึ่งหลักการออกแบบ สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน ซึ่งในการนี้จะเน้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพ จริง โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองจริง แก้ปัญหาที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงและเป็นทักษะที่ จำเป็นในการดำเนินชีวิต (รสสุคนธ์ มกรมณีและคณะ, 2550 : 28-29 อ้างถึงใน Cunningham, Duffy & Knuth, 1993) นอกจากนี้ (รสสุคนธ์ มกรมณีและคณะ, 2550 : 29 อ้างถึงใน Jonassen, Mayes & McAleese, 1993) ยังได้อธิบายอีกว่า กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีพื้นฐานอยู่บน ปัญหาหรือกรณีศึกษาให้โอกาสผู้เรียนพาตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์จริง เป็นกิจกรรมที่เกิดจาก ความต้องการของผู้เรียนที่จะศึกษาหาความรู้ และใช้ทักษะในการแก้ปัญหาที่ตรงตามสภาพจริง การจัดการเรียนการสอนเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการศึกษานั้นจะต้องได้รับความร่วมมือทั้งฝ่าย ผู้ให้และฝ่ายผู้รับ ซึ่งในส่วนของฝ่ายผู้ให้นั้นจะต้องอาศัยวิธีการถ่ายทอดที่ดีที่ให้ความสำคัญต่อผู้เรียน เน้นผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ วิธีการที่สามารถถ่ายทอดแก่ผู้เรียนต้องคำนึงสิ่งต่อไปนี้

1. ผสมผสานทรัพย์สินวิชาเข้าด้วยกัน
2. ให้รู้จักเรื่องใกล้ตัวก่อน แล้วจึงขยายวงออกไป
3. รู้จักตนเองก่อน จึงรู้จักผู้อื่น กลุ่มอื่น
4. นำเรื่องที่เหมาะกับตนเองมาก่อน ง่ายก่อน
5. ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม
6. ไม่ติดยึดตำรา แหล่งเรียนรู้แหล่งเดียว
7. เปิดใจให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองไปค้นหาเพิ่มเติม
8. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ว่ามีสิ่งที่รู้แล้ว และยังไม่รู้อีกมาก ต้องพัฒนาตนเองใฝ่รู้
9. สอนให้ฟังไปคิดตามไปด้วย (จรรยาพร ธรรมันท์, 2550 : 7)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามี ความพยายามเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้อยู่ในลักษณะที่ดี

ที่สามารถนำพาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากที่สุด และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการศึกษาค้นคว้าตำราต่างๆ จนเกิดการคิดเป็นร้อยละห้าเป็นและวิเคราะห์แก้ไขปัญหาเป็น ซึ่งในหลักการจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในปัจจุบันก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก เช่น กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าครูจึงมีความพยายามที่จะขจัดปัญหาการเรียนการสอนออกไป

2.8 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

จากผลงานวิจัยองค์ประกอบที่จะทำให้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้น พบว่าผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะผู้สอนสามารถนำเทคนิควิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบบต่างไปใช้กับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ต้องทำให้ผู้เรียนไว้วางใจในตัวผู้สอน เมื่อผู้เรียนไว้วางใจก็กล้าที่จะถามในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ ไม่เข้าใจ และถ้ายังทำให้ผู้เรียนรักและศรัทธาในตัวผู้สอนแล้วก็ยิ่งทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สำหรับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในแต่ละวิชา ได้ดังนี้

1. ควรมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่ตนเองสอนเป็นอย่างดี
2. เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ
3. ยอมรับในศักยภาพผู้เรียนว่าสามารถเรียนรู้ได้
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนยอมรับนับถือ ภาคภูมิใจในความสามารถของตน และรู้จักปรับตัวให้เข้าสถานการณ์ได้
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถของตนเองและมีโอกาสได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่
6. จัดกิจกรรมที่เรียนรู้ที่หลากหลาย มีความหมายและมีประโยชน์เหมาะกับวุฒิภาวะ และความสามารถของผู้เรียน เพื่อจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามศักยภาพและมีความสุข
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง
8. ควรฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด และความสามารถเฉพาะของตน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างสรรค์สร้างงานให้เกิดประโยชน์ เป็นการฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ ฝึกภาวะผู้นำ ฝึกความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาร่วมกัน การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันการให้เกียรติผู้อื่น ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย การมีมารยาทในสังคม เป็นต้น
9. จัดการเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดตัดสินใจ มีวินัยในตนเอง เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริงในโอกาสที่เป็นไปได้ เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ได้จริง
10. จัดการเรียนการสอนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน เกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้
11. ส่งเสริมให้มีสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าหาความรู้ (วรรณัน ขุนศรี, 2550 : 75-76)

นอกจากมีความต้องการให้เกิดการพัฒนาในส่วนของการจัดการเรียนการสอน โดยการบูรณาการการเรียนการสอนแล้ว ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงคุณภาพของผู้เรียนในด้านของคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องมีการปฏิบัติในชีวิตปัจจุบันอีกด้วย ดังอินถา ศิริวรรณ (2544 : 18-29) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมที่พึงมีในตัว of นักเรียน เพราะสิ่งนี้สามารถที่จะทำให้เกิดความสันติสุขในโลกและสังคมได้ ดังนั้นในการปลูกฝังจริยธรรมจึงเป็นการสร้างคนให้เป็นคน มีจิตใจที่ประเสริฐสมบูรณ์ ขยายขอบเขตคุณงามความดี โอบเอื้อไปถึงการช่วยเหลือผู้อื่นให้พบกับสิ่งที่ตั้งงาม สามารถมีความสุขโดยทั่วกันด้วยความรักความเมตตา เพื่อให้ตรงตามนโยบายการศึกษาที่ว่า คุณธรรมนำความรู้ ไม่ใช่ความรู้นำคุณธรรม หรืออาจจะเป็นในลักษณะที่ว่า ความรู้คู่คุณธรรม ในเวลาของการจัดการเรียนการสอนนั้น ย่อมเกิดปัญหาในการเรียนการสอน ซึ่งปัญหาบางสิ่งอาจเกิดจากตัวผู้เรียนหรืออาจเกิดจากตัวผู้สอนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องอาศัยการท้าววิจัยในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยในรูปแบบเต็มตัวคือ วิจัย 5 บท วิจัยในชั้นเรียน หรือวิจัยปฏิบัติงานในโรงเรียนเพราะงานวิจัยเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นตัวแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอน และสามารถนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่างๆ แก่ตนเองและเพื่อนร่วมงานในสถานศึกษาได้เป็นอีกด้วย (สุวิมล ว่องวานิช, 2544 : 11)

ดังนั้นการวิจัยในโรงเรียน เป็นเครื่องมือของผู้มีวิชาชีพทางการศึกษาในการที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและตนเองไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ กระบวนการในการทำวิจัยซึ่งมีเป้าประสงค์ในการที่จะตัดสินใจสร้างสรรค์สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียนสามารถจะดำเนินการได้ทั้งโดยครูแต่ละคนเป็นรายบุคคลในการแก้ปัญหาการปฏิบัติงานของตนเอง หรือการร่วมปฏิบัติการระหว่างกลุ่มครู หรือการดำเนินการโดยบุคคลทั้งโรงเรียน หรือดำเนินการบุคลากรทางการศึกษาอื่น ในการดำเนินการปฏิบัติงานวิจัยนั้นจะต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ผลและนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในองค์กร (วิณา นนทพันธ์, 2549 : 15-16)

จัดการเรียนการสอน เมื่อผู้สอนได้สอนในลักษณะที่ย่ำเท้าอยู่กับที่ หรือพายเรือในน้ำวน ซึ่งเป็นลักษณะของการสอนที่สอนอยู่กับที่ ไม่คำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนควรจะได้รับ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบกิจกรรมที่สอน หรือเทคนิคการสอน เป็นต้น ถือได้ว่าสิ่งนี้เป็นการทำร้ายผู้รับที่ต้องการรับความรู้ แทนที่จะได้รับความรู้ได้เต็มที่ แต่บรรยากาศในการเรียนการสอนไม่เอื้อต่อการรับความรู้จากผู้สอน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็นลำดับแรก จะต้องมีพัฒนาการเรียนการสอนอยู่เสมอ ไม่ว่าเป็นการพัฒนาในส่วนของรูปแบบกิจกรรมหรือเทคนิคการสอนของการเรียนการสอน ควรเป็นในลักษณะที่หลากหลาย ครูมีความตั้งใจในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ดี เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนุกในการเรียนการสอน และไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานั้นๆ

3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักจริยธรรมอิสลาม

3.1 หลักจริยธรรมอิสลาม

จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางพฤติกรรม หรือความประพฤติของมนุษย์ที่สังคมมุ่งหวังให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติตามเป็นกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติของสังคม เป็นสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้อง ดีงาม (บรรเทา, ม.ป.ป. : 2)

ดังนั้น จริยธรรมอิสลาม จึงหมายถึง ความประพฤติการปฏิบัติที่ดีงาม ถูกต้องตามหลักการและแนวทางของศาสนาอิสลาม เป็นที่ยอมรับของสังคมมุสลิมทั่วโลกศาสนาอิสลามเป็นแนวทางของชีวิต (A way of life) ในฐานะเป็นศาสนาธรรม (A religion) เป็นรัฐและระบบการปกครอง (A state) และเป็นวัฒนธรรม (A culture) ทั้งสามประการนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างลงตัว โดยมีท่านศาสดา มุฮัมมัด (ศ็อลลา) เป็นผู้ชี้แนะ แนวทาง อธิบายกำ หนดรายละเอียด ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติตามครรลองของศาสนาอิสลาม ซึ่งบัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน อัลฮาดิษ (โองาพ) และสุนนะฮ์ (จริยวัตร) อันเป็นแบบอย่างที่ดีของ นบีมุฮัมมัด (ดิเรก, 2541: 52)

ชาวมุสลิมทั่วโลกถือว่า ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามทุกคนควรประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีของ นบีมุฮัมมัด เพื่อให้บังเกิดผลดีแก่ตนเองและสังคมโดยแท้จริงด้วยผลแห่งจริยธรรมทางกาย จริยธรรมทางวาจา และจริยธรรมทางจิตใจ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

จริยธรรมทางกาย มุสลิมหรือผู้ที่ยอมรับนับถือศาสนาอิสลามทุกคนจะต้องไม่กราบไหว้รูปเคารพ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นใดนอกจากพระองค์อัลเลาะห์ ซึ่งเป็นพระเจ้าแต่เพียงพระองค์เดียว ไม่ดูหมิ่นในพระคัมภีร์อัลกุรอาน และคำ สอนของนบีมุฮัมมัดไม่เอนเอียงไปทางศาสนาอื่น ไม่ทำความสกปรกให้เกิดกับคัมภีร์อัลกุรอาน และพระนามแห่งอัลเลาะห์ ไม่ประพฤติตนให้เป็นอุปสรรคต่อผู้ที่ประสงค์จะนับถือศาสนาอิสลาม ไม่แสดงกิริยาท่าทางอันเกี่ยวกับพิธีกรรมในศาสนาอื่น

จริยธรรมทางวาจา มุสลิมทุกคนจะต้องพูดจาสุภาพ พูดในเรื่องที่เป็นสาระ ไม่นำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา มาพูดเล่น ไม่พูดว่าได้เห็นพระอัลเลาะห์ ไม่พูดว่าตนได้สนทนากับพระอัลเลาะห์ ไม่พูดว่าพระองค์อัลเลาะห์มีความงดงาม ไม่ยกพระนามของอัลเลาะห์ มาอ้างว่าเป็นผู้ปฏิบัติตนนอกหลุ่ นอกทางไม่พูดในสิ่งที่ทำ ไม่ได้ว่าทำ ได้ หรือพูดในสิ่งที่ทำ ได้ว่าทำ ไม่ได้ ไม่ด่า สาปแช่งพระนบี ไม่พูดในสิ่งที่ไร้สาระเป็นไปไม่ได้

จริยธรรมทางจิตใจ มุสลิมจะต้องมีจิตใจหนักแน่น ไม่อ่อนไหวง่าย คิดในสิ่งที่ เป็นกุศล มีความจงรักภักดีต่อพระองค์อัลเลาะห์ผู้เป็นเจ้า และนบีมุฮัมมัดผู้เป็นศาสดา ไม่สงสัยว่าพระอัลเลาะห์ ทรงเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่สงสัยว่านบีมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระเจ้า ไม่สงสัยว่าพระคัมภีร์อัลกุรอานเป็นบทบัญญัติของพระอัลเลาะห์เจ้า ไม่สงสัยว่านบีมุฮัมมัดเป็นนบีน้องที่สุดท้าย ไม่ครุ่นคิดว่าจะเลิกนับถือศาสนาอิสลาม ไม่สงสัยในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่สงสัยอำนาจแห่งอัลเลาะห์เจ้า ที่สามารถบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างได้ (สุวัฒน์, 2540: 308-309)

3.2 หลักการสำคัญของอิสลาม

อิสลามวางพื้นฐานอยู่บนหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ หลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ

หลักศรัทธา 6 ประการ

1. **ศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว** มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธาต่อผู้เป็นเจ้าที่เที่ยงแท้สูงสุด คือ พระองค์ (อัลลอฮ์) ซึ่งก็มีเพียงหนึ่งเดียวในสากลจักรวาล พระองค์ไม่มีการแบ่งภาคออกเป็นเทพต่าง ๆ อย่างเช่น พระพรหม นารายณ์ เหมือนอย่างในศาสนาพราหมณ์หรือแบ่งร่างอวตารลงมาเกิดเป็น บุตรมนุษย์หรือกึ่งเทพกึ่งมนุษย์แต่อย่างใด พระองค์ไม่มีบุตร และไม่ได้เป็นบุตรของผู้ใด คือไม่เป็นผู้ ถูกบังเกิดจากผู้ใด พระองค์เป็นสิ่งเที่ยงแท้อันทรงไว้ซึ่งความเป็นนิรันดร์

2. **ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ของพระองค์** มลาอิกะฮ์ คือ บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้รับใช้ใน กิจการงานของพระเจ้า บางท่านทำหน้าที่เป็นสื่อกลางคอยนำ คำ บัญชาสั่งสอนจากพระเจ้ามายังมนุษย์

3. **ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลายของพระเจ้า** คือ นอกจากมุสลิมจะต้องเชื่อถือศรัทธาใน คัมภีร์อัล-กุรอานว่าเป็นคำ สั่งสอนของผู้เป็นเจ้าที่ได้มอบให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัดแล้ว มุสลิมจะต้อง ศรัทธาและยอมรับในคัมภีร์ทั้งหลายที่พระองค์ได้ส่งลงมาก่อนหน้าอัล-กุรอานอีกด้วย

4. **ศรัทธาในบรรดานบี-ศาสดาทั้งหลายของพระองค์** นบี มาจากคำ นะบะอะฮะ คือ ผู้ประกาศข่าวที่มีความสำคัญของพระเจ้าหรือผู้ประกาศศัจธรรมของพระเจ้า อิสลามถือว่า บรรดา ศาสดา หรือนบีผู้ประกาศศัจธรรมของพระเจ้านั้น ได้ถูกส่งลงมาในโลกนี้มีจำ นวนมากไม่สามารถนับ จำนวนได้

5. **ศรัทธาในวันสุดท้ายและการเกิดใหม่ในโลกหน้า** อิสลามถือว่า โลกที่เราอาศัยอยู่นี้ที่สุด แล้วมันจะต้องพบกับ การดับสลายไปในวันหนึ่งข้างหน้าเหมือนกับสรรพสิ่งทั้งหลายในสากลจักรวาล ยกเว้นผู้เป็นเจ้าเพียงผู้เดียวเท่านั้นที่จะทรงดำ รงอยู่อย่างไม่มีวันดับสลายไปชั่ววินาทีนิรันดร์ หลังจากนั้นมนุษย์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติศาสนาใด จะถูกบังเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้งในปรโลก เพื่อรับ การชำระ ะไต่สวนในการกระทำ และรับผลตอบแทนในความดีและความชั่วที่เขาแต่ละคนได้กระทำไว้ ขณะเมื่อยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้

6. **ศรัทธาใน (เกาะดร์) กฎกำหนดสถานะแห่งธรรมชาติและหลักจริยธรรมความดี- ความชั่วที่มาจากกรทำ หนดของพระองค์** คือ ต้องศรัทธาว่า ในทุก ๆ สถานการณ์ของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในสากลจักรวาลนี้

ล้วนดำรงอยู่และดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์และเป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งกฎกำหนดสถานะที่พระเจ้าได้กำหนดไว้ทั้งสิ้น

หลักปฏิบัติ 5 ประการ

1. **การยืนยันด้วยวาจา** หรือการปฏิญาณตนว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และ ท่านศาสดามุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์” การที่บุคคลผู้หนึ่งได้ประกาศยืนยันคำนี้ออกมานั้น ย่อมหมายความว่า นับแต่นั้นเป็นต้นไปเขาพร้อมแล้วที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมหรือกฎระเบียบต่าง ๆ ที่อัลลอฮ์ได้กำหนดไว้ในอิสลามด้วยการจะเคารพภักดีต่อผู้เป็นเจ้าอันเที่ยงแท้แต่เพียงองค์เดียว

โดยจะไม่ไปเคารพกราบไหว้ภูตผีปีศาจ หรือว่าเจ็ดรูปเคารพต่าง ๆ พร้อมกันนั้นก็ปฏิบัติตนไปตามที่พระองค์ใช้และเลิกละในสิ่งที่พระองค์ห้าม พร้อมกับจะดำเนินชีวิตไปตามแบบอย่างของท่าน ศาสดามุฮัมมัด ซึ่งได้ทิ้งแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ดียิ่งไว้ให้แก่มุสลิมทั้งหมด

2. การนมาซ นมาซ ภาษาอาหรับ เรียกว่า “อัส-เศาะลาฮฺ” คำว่า นมาซ เป็นภาษาเปอร์เซีย แปลงมาเป็นภาษาไทยว่า ละหมาด การนมาซ (การละหมาด) คือ การเคารพกราบไหว้ต่อผู้เป็นเจ้าของด้วยอิริยาบถต่าง ๆ เป็นหลักธรรมภาคบังคับข้อที่ 2 ที่ผู้เป็นมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติทุกวัน วันละ 5 เวลา คือก่อนฟ้าสาง บ่าย เย็น หัวค่ำ คล้อยค่ำ การนมาซจะช่วยขัดเกลาจิตใจของผู้ปฏิบัติให้บริสุทธิ์ ผ่องแผ้วอยู่เสมอ

3. การถือศีลอด การถือศีลอดเป็นหลักธรรมที่ผู้เป็นเจ้าของได้เคยส่งลงมายังบรรดาศาสดาและประชาชาติต่าง ๆ ก่อนหน้านั้นนานมาแล้ว ซึ่งมันเป็นที่ยึดมั่นกันอย่างดีในหมู่ชาวคริสต์และชาวยิว ผู้ได้รับคัมภีร์และหลักธรรมนี้มาก่อน

การถือศีลอดในอิสลาม คือ การละเว้นจากการกินการดื่ม การเสพยา การร่วมเพศ การนินทา และการพูดจาเหลวไหล ตลอดจนการประพฤติน่าพิศเนตทุกประการ การถือศีลอด นอกจากจะเป็นการซักฟอกจิตใจให้ผ่องแผ้วแล้ว ยังเป็นการฝึกตนให้มีความอดทนต่อการยั่ววนของกิเลสตัณหา แล้วนำ มาซึ่งความซื่อตรงต่อตนเอง และผู้อื่นไม่ว่าจะอยู่ในที่ลับหรือที่แจ้งก็ตาม

4. การจ่ายชะกาต ชะกาต หมายถึง ทรัพย์สินส่วนเกินจำ นวนหนึ่ง ซึ่งมุสลิมต้องจ่ายให้แก่คนที่มีสิทธิได้รับเมื่อครบรอบปี ถ้ามุสลิมคนใดมีทรัพย์สินเงินทองหรือสินแร่ที่เหลือใช้ในรอบปีแล้วไม่ทำการบริจาคชะกาต ผู้นั้นได้ชื่อว่าทำ ผิดบัญญัติอิสลาม ทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชะกาต มีดังนี้ คือ เงินตรา เงินแท่ง ทองคำ ปศุสัตว์ ผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งถ้ามีจำ นวนถึงพิกัดอัตราแล้วก็ต้องจ่ายชะกาต เช่น เงินตรา ต้องบริจาค 2.5 % สินแร่ 20 % พืชผลที่ได้มาจากการใช้น้ำฝน 10 % ถ้าใช้พลังงานทดน้ำจากแม่น้ำลำ คลอง 5 % นอกจากนั้น ผู้ที่มีทองรูปพรรณสะสมไว้ ถ้ามีจำนวนถึงพิกัดอัตราก็ต้องจ่ายด้วย ส่วนผู้ที่มีสิทธิได้รับชะกาต คือ คนยากจน (และคนพิการ) คนอนาถา เจ้าหน้าที่ดูแลเงินชะกาต คนที่เข้ารับอิสลามใหม่ ๆ การไถ่ทาสหรือเชลยศึก คนมีหนี้สินพันตัว เพื่อประโยชน์ต่อสังคมในวิถีทางของพระเจ้า และคนที่พลัดถิ่นหรือคนเดินทางที่ไม่มีค่าพาหนะกลับ ภูมิภาคเนเดม

5. การทำ ฮัจญ์ การทำ ฮัจญ์เป็นข้อกำหนดสำหรับมุสลิมทุก ๆ คนที่บรรลุนิติภาวะทั้งชายและหญิง ซึ่งเขาทุกคนจะต้องไปทำฮัจญ์ครั้งหนึ่งในชีวิต แต่มีเงื่อนไขว่า บุคคลผู้นั้นต้องอยู่ในสภาพที่พร้อมทั้งในด้านการเงินและสุขภาพ ตลอดจนการคมนาคมสะดวก โดยมีความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ พิธีฮัจญ์กระทำ กัน ณ เมืองมักกะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางสำหรับมุสลิมทั่วโลกได้มาพบปะกันประจำปี ขณะประกอบพิธีฮัจญ์นั้น ทุกคนจะอยู่ในสถานภาพเดียวกันหมด ผู้ชายแต่งกายด้วยผ้าขาว 2 ชั้น ผู้หญิงแต่งกายด้วยการคลุมศีรษะเหลือเพียงใบหน้าและฝ่ามือ ในสภาพเช่นนี้จึงไม่มีใครรู้ว่าใครเป็นพระราช ผู้สูงศักดิ์ และใครเป็นยาจกผู้ต่ำต้อย จะไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องชนชั้นวรรณะและความรวยความจน การทำฮัจญ์เป็นการทำ ลายระบบชนชั้นในชั้นตอนหนึ่ง คนที่อยู่ในระหว่างการทำฮัจญ์จะต้องอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับที่เหมือนกันหมดทุกคนโดยไม่มีการยกเว้น ไม่มีใครได้รับสิทธิพิเศษ (อาลีย์, ม.ป.ป. : 4-14)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายโครงการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 2 (ม.ป.ป. : 22) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงานโครงการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการนิเทศและการนิเทศ ผู้บริหารมีการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรอิสลามศึกษาให้กับครู ผู้ปกครองชุมชนทราบอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปฏิบัติอย่างน้อยภาคเรียนละ 1-2 ครั้ง โดยไม่รวมกับการประชุมย่อย มีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานให้ทราบ พร้อมกันนี้การนิเทศโดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศระดับโรงเรียนและระดับเขตพื้นที่การศึกษา ทำการนิเทศโรงเรียนในหลายรูปแบบ กล่าวคือ นิเทศโดยตรงในโรงเรียนในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน นิเทศโยการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการนำเสนอข้อมูลและผลการดำเนินงานรวมถึงแนวทาง อุปสรรคต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน

2. ด้านการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนอิสลามศึกษา มีการอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรและครูผู้สอนจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษา มีการจัดทำแผนการเรียนรู้ และศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล ในขณะที่เดียวกันมีการสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อนและนักเรียนที่เรียนดี นอกจากนี้ครูผู้สอนยังจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการกลุ่มและจัดกิจกรรมที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนและที่สำคัญยิ่งครูผู้สอนทุกคนมีการแทรกคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน

3. ด้านสภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมแล้วผู้เรียนมีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอยู่ในระดับน้อยคิดเป็นร้อยละ 39.7 ที่ปฏิบัติสม่ำเสมอ ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน คิดเป็นร้อยละ 70.5 ที่ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คิดเป็น ร้อยละ 61.2 ที่ปฏิบัติบางครั้ง

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (ม.ป.ป. : 79-85) ได้ทำการประเมินคุณภาพการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 2 ผลการประเมินพบว่าการใช้วิธีสอนและการจัดกิจกรรมนั้น โดยเฉลี่ยวิธีและกิจกรรมที่ครูสอนอิสลามศึกษาจัดมาก ได้แก่ การบรรยายเนื้อหาตามบทเรียน การบรรยายแล้วสาธิต การอธิบายประกอบการซักถามวิธีสอนและกิจกรรมที่ครูจัดน้อยได้แก่ การเล่นเกมหรือบทบาทสมมติ การเล่นเกม การจัดนิทรรศการ ปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอน และกิจกรรมโดยทั่วไปผู้สอนเห็นว่ามีปัญหาในเรื่องความรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการสอนและการจัดกิจกรรม ทำให้ผู้สอนใช้วิธีการแบบเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำให้น่าเบื่อ การสอนแต่ละครั้งผู้สอนไม่ได้ประเมินผลว่าสอนบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ เพราะจุดมุ่งหมายจะเป็นเชิงทิศแก่ครู ถ้าครูขาดการประเมินผลแล้ว ครูไม่สามารถจะทราบได้ว่า ได้เดินไปตามทิศทางที่ต้องการหรือไม่ ดังนั้นในการสอนแต่ละครั้งครูควรจะได้มีการบันทึกการสอนอย่างง่าย ๆ และมีการประเมินผลด้วยในทุกๆ ครั้งที่มีการสอน ด้านการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารใช้กลยุทธ์ในการดึงมวลชนในท้องถิ่นมาร่วมกิจกรรมในโรงเรียน มีการจัดนิทรรศการทางวิชาการที่แสดงผลงานของนักเรียนเพื่อสร้างศรัทธาต่อผู้ปกครอง ส่วนด้านการนิเทศ ควรมีการเพิ่มพูนความรู้วิชาอิสลามศึกษา ความรู้ด้านเทคนิค

การนิเทศแก่ผู้นิเทศ เพื่อให้มีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและตรงกับความต้องการของผู้รับผิดชอบ

ฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2, 2527 : 74) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ ผลการดำเนินงานตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนและโรงเรียนที่มีต่อการเปิดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และเพื่อศึกษาผลการเรียนวิชาอิสลามศึกษาที่มีผลต่อคุณธรรมของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อโครงการสอนศาสนาอิสลามผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 100 เห็นด้วยกับการที่ทางราชการจัดให้มีโครงการสอนศาสนาอิสลามและเห็นว่าหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ใช้อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษามีความเหมาะสมแล้ว ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของชุมชนและมีความต้องการให้เพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้น

2) ความคิดเห็นของโรงเรียนที่มีต่อโครงการสอนศาสนาอิสลาม พบว่าอัตราการมาเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ความเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีความต้องการให้บุตรหลานของตนไปเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษามากขึ้น จึงแสดงให้เห็นว่าโครงการสอนศาสนาอิสลามก็เป็นโครงการหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาการจัดการประถมศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการขาดเรียน

3) ผลการเรียนวิชาอิสลามศึกษา การวิเคราะห์คะแนนผลการทดสอบวิชาอิสลามศึกษาในภาคความรู้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า อยู่ในเกณฑ์สูงกว่าระดับความพอใจเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากครูสอนศาสนาอิสลาม ยังด้อยในความรู้ความสามารถของการจัดกระบวนการเรียนการสอน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่เคยเรียนในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับอาชีพครูมาก่อนเพียงผ่านการอบรมเพียง 10 วัน เท่านั้น

4) ผลการเรียนวิชาอิสลามศึกษา ที่มีต่อคุณธรรมของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 พบว่า หลังจากเรียนวิชาอิสลามศึกษาแล้ว นักเรียนมีคุณธรรมในทุก ๆ ด้าน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ได้มุ่งหวังไว้คุณธรรมที่นักเรียนมีมากที่สุด คือ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความพอดี กล่าวคือ กล้าคิด กล้าทำ กล้าพูดและตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งในส่วนของคุณธรรมที่นักเรียนมีน้อยที่สุดนี้ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของผู้ปกครองนักเรียนทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่ได้เน้นให้มีคุณธรรมในส่วนนี้

คำ พาหอม (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ ปัญหาการสอนวิชาอิสลามศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาสภาพปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลามตลอดจนการติดตามและประเมินผลโรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาอิสลาม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการเรียนการสอนอิสลามศึกษาผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับครูและวิทยากรผู้สอนอิสลามศึกษา พบว่า การยอมรับและความเชื่อถือของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อวิทยากรเป็นปัญหาสำคัญที่สุด รองลงมาคือวิทยากรไม่มีวุฒิทางครู วิทยากรขาดความรู้และทักษะด้านภาษาไทย

2) ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พบว่า ปัญหาที่สำคัญมี 2 ประการคือความไม่สอดคล้องกันระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตรจริยศึกษา 2521 กับเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษาและเรื่องสื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา ปัญหาเรื่องการต้องแบ่งเวลาที่ใช้มาจากวิชาอื่นๆ จุดประสงค์และเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษาไม่สอดคล้องกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และปัญหาเรื่องกิจกรรมที่มีลักษณะไม่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

3) ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการสอน พบว่า มีปัญหาสำคัญ 5 ประการ คือการใช้สื่อประกอบการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอิสลามศึกษา กับวิชาอื่น เช่น วิชาดนตรี นาฏศิลป์ ความเข้าใจของวิทยากรในเรื่องจุดมุ่งหมายของหลักสูตรความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาของหลักสูตรกับกิจกรรมประกอบการสอน และเรื่องวิธีการวัดผลตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้

4) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและบุคลากร พบว่า ปัญหาที่สำคัญ คือ ความรู้ของผู้นิเทศวิชาอิสลามศึกษา รองลงมาคือ การนิเทศการสอนและความสามารถการนิเทศของผู้นิเทศ

5) ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ ค่าตอบแทนวิทยากรเป็นรายชั่วโมงมีอัตราน้อยการเบิกจ่ายและเอกสารต่างๆ ไม่เป็นไปตามกำหนด การสอนอิสลามศึกษาไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องนักเรียนไปเรียนวิชาศาสนาที่อื่นได้ เป็นต้น และผู้วิจัยยังได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่สำคัญ 2 อย่าง คือ การพัฒนาบุคลากร เช่น การอบรมวิทยากรเพิ่มเติมทางด้านหลักสูตรวิธีสอน การวัดผล รวมทั้งการอบรม เพื่อเพิ่มวุฒิทางวิชาชีพครูกับอื่กวิธีหนึ่งที่จะต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กัน คือ การพัฒนาหลักสูตรวิชาอิสลามศึกษาให้มีความถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

สมบุญ จารุวรรณ (2531 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ของวิทยากรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส โดยศึกษาในด้านความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรอิสลามศึกษาสภาพและปัญหาการจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร การวัดและการประเมินผล ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) สภาพการใช้หลักสูตร วิทยากรอิสลามศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรอยู่ในระดับพอใช้ วิทยากรอิสลามศึกษาได้จัดหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ในห้องสมุดและจัดหาทำสื่อการสอน โดยใช้เงินงบประมาณจากทางโรงเรียน จัดประชาสัมพันธ์การสอนวิชาอิสลามศึกษา โดยการออกพบปะผู้ปกครองในชุมชน การสอนส่วนใหญ่วิทยากรอิสลามศึกษาจะใช้วิธีการบรรยายและการประเมินผลโดยวิธีการสังเกต สำหรับการนิเทศผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นิเทศมากที่สุด ด้วยวิธีการให้คำแนะนำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2) ปัญหาการใช้หลักสูตร วิทยากรอิสลามศึกษาส่วนใหญ่จะมีปัญหาว่าเนื้อหาในหลักสูตรไม่สัมพันธ์กับเวลาเรียน บางชั้นจึงสอนไม่ทันตามแผนการสอนไม่มีห้องสำหรับจัดเป็นห้องละหมาด โดยเฉพาะวิทยากรไม่มีทักษะในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กใช้ห้องสมุด ขาดทักษะในการสอน

แบบอภิปรายกลุ่ม การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม ขาดความรู้ในการออกข้อสอบและมีความต้องการในการนิเทศให้มากขึ้น

สุนทร ปิยะวสันต์ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ พุทธศักราช 2523 โดยทำการศึกษาการใช้หลักสูตรด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนเพื่อการใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดกลุ่มประชากรในการศึกษา คือ กลุ่มผู้บริหาร และครูผู้สอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2532 ใช้การสุ่มตัวอย่างวิธีแบ่งชั้น จะได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 639 คน กลุ่มครูผู้สอนวิชาอิสลามศึกษา จำนวน 635 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1) สภาพการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่ใช้หลักสูตรโดยยึดแนวทางจากหลักสูตรอิสลามศึกษา 2523 ครูอิสลามศึกษามีการจัดทำบันทึกการสอนเพื่อในการเตรียมการสอนล่วงหน้า และเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน ในด้านการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการแจ้งวัตถุประสงค์ก่อนทำการสอนทุกครั้ง วิชาที่ใช้กันมากคือการฝึกปฏิบัติ รองลงมาได้แก่การสาธิตและการอภิปราย มีการประเมินผลการสอนหลังจากการสอนทุกครั้ง โดยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์

2) ปัญหาการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบกันมากที่สุดคือขาดงบประมาณ รองลงมา คือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน และช่วยเวลาในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดการนิเทศการสอนเนื่องจากผู้ที่มีความสามารถที่จะนิเทศวิชาอิสลามศึกษามีจำนวนน้อยและปัญหาที่พบกันมากอีกประการหนึ่งไม่มีเวลาที่จะทำการสอนซ่อมเสริม สำหรับปัญหาด้านการเรียนการสอน ครูสอนวิชาอิสลามศึกษาขาดสื่อประกอบการเรียนการสอน และขาดความรู้และทักษะในการวัดผลและการประเมินผล

สมบุญ จารุวรรณ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาพบว่า ด้านการดำเนินการสอน วิทยาการอิสลามศึกษาขาดเทคนิคการสอนที่สอดคล้องกับคุณธรรม เทคนิคการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เทคนิคการสอนที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดความคิด ทักษะค่านิยม และการจัดการ ตามที่หลักสูตรกำหนด ยังสอนแบบบรรยายอธิบายหรือบอกความรู้เป็นส่วนใหญ่ จำเป็นจะต้องส่งเสริมให้วิทยากรอิสลามศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในด้านเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการศึกษาหาความรู้จากเอกสารต่าง ๆ การสาธิตให้ดู การสังเกตการสอน หรือการสนทนาทางวิชาการกับผู้ทรงคุณวุฒิ และยังต้องการให้มีการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

นกุล ชูწყ် (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2 พบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ในภาพรวม และเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ด้านบุคลากร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผล และด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน ในภาพรวมมีปัญหอยู่ในระดับปานกลางโดยมีปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนมากที่สุด

นงลักษณ์ หนีมะสาและ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลาม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ผลการวิจัยสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1) ผลการศึกษาระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามลักษณะงาน 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยภาพรวม และแต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก

2) ระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลาม จำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในตำแหน่ง พบว่า

2.1 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีลงมา และอายุตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไป มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.2 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าอนุปริญญา วุฒิการศึกษา อนุปริญญาและวุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวม และรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.3 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งน้อยกว่า 5 ปีประสบการณ์ในตำแหน่งตั้งแต่ 5-10 ปี และประสบการณ์ในตำแหน่งมากกว่า 10 ปี มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

3) ผลของการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีดังนี้

3.1) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการบริหารหลักสูตร เช่น ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับจัดอบรมเพิ่มเติมในเรื่องการใช้หลักสูตรให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการบริหารหลักสูตร

3.2) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร เช่น ให้ครูสอนศาสนาอิสลามทำความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ พฤติกรรมการสอนต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง

3.3) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เช่น ให้มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องสนับสนุนสื่อการเรียนการสอน ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตรทุกระดับ

อามีเนาะ มามู (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ระดับการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูสอนอิสลามศึกษาที่มีวุฒิครูและไม่มีวุฒิครูเห็นว่าในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการสอน ครูอิสลามศึกษาที่ไม่มีวุฒิครูเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารส่วนมากมีปัญหาด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน เช่น สื่ออิสลามศึกษามีไม่เพียงพอ ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในการผลิตสื่อ และด้านพัฒนาครูผู้สอน เช่น จัดอบรมทางวิชาการน้อยมาก และไม่เปิดโอกาสให้ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนอื่น สำหรับข้อเสนอแนะ ส่วนมากได้เสนอแนะไว้ คือ ควรจัดสรรสื่ออิสลามศึกษาให้เพียงพอ ควรให้การอบรมเกี่ยวกับทักษะและเทคนิคการผลิตสื่อ ควรจัดอบรมทางวิชาการในวิชาอิสลามศึกษาให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ครูสอนอิสลามศึกษาได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนอื่น ๆ

นิตยา มัสเอยะ(2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า

1.ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและรายด้าน พบว่าปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงจากมากไปน้อยคือ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล

2.การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทราโดยรวมและด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอน ผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อปัญหามากกว่าครูผู้สอนอิสลามศึกษา ยกเว้นด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนด้านการวัดผลและประเมินผลมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

อัยยะ มาลินี (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสตูล พบว่าหลักการและจุดหมายของหลักสูตร สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นอย่างดี และยังสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทย มุสลิมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงสอดคล้องกับสภาพ และการแก้ปัญหาในด้านการพัฒนาคุณภาพ ทางด้านการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ส่วนองค์ประกอบด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า ด้านบุคลากรมีความเหมาะสม แต่ด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อมีไม่เพียงพอ ขาด ความหลากหลายซึ่งจะมีผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนหากอุปกรณ์ งบประมาณ และสื่ออื่น ๆ ไม่พอองค์ประกอบด้านกระบวนการพบว่า การประเมินผลการเรียนและการบริหาร หลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือ มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการวัดผล ประเมินผลและนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน มีการส่งเสริมการวางแผนเตรียมการต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ในส่วนของการนิเทศ ติดตามและประเมินผล ยังอยู่ในระดับ ที่ต้องปรับปรุง และส่วนของผู้ปกครองด้านการมีส่วนร่วมในหลักสูตรยังมีน้อยมาก โรงเรียนยังไม่เปิด ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดนัก องค์ประกอบด้านผลผลิตพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการ ดำเนินการตามหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือบุคลากรได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นที่น่าพอใจ นักเรียนมีค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรมจริยธรรมตามที่กำหนด สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ ทำตามแบบอย่างและเป็นแบบอย่างที่ดีได้ คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 76.20

นายพิสิทธิ์ สุขสาลี (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาการบริหารจัดการหลักสูตร อิสลามศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และเขต 2 การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารจัดการ ปัญหา และแนวทางการ แก้ปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษา ประชากร คือ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้หลักสูตร อิสลามศึกษา จำนวน 21 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกข้อมูล และ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าสถิติ คือ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ มีการปฏิบัติการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาทั้ง 7 ภารกิจ คือ การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา การวางแผน ดำเนินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา การดำเนินการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลหลักสูตรอิสลามศึกษา การสรุปผลการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตร อิสลามศึกษา และปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษา มีเพียงบาง ภารกิจที่ส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติ คือ ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ในเรื่อง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูทำการวิจัยและนำผลมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

2. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ ไม่มีปัญหาในการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษา มีเพียงบางภารกิจที่ส่วนใหญ่มีปัญหา คือ ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล หลักสูตรอิสลามศึกษา และภารกิจที่ 7 ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร อิสลามศึกษา

3. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตร การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ โดยการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงาน ประชุมชี้แจง และจัดหาเอกสารให้ศึกษา จัดให้มีการประชาสัมพันธ์เรื่องหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ จัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจัดทำมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาแผนนิเทศภายในและมีการปฏิบัติตามแผน และระดมทรัพยากรโดยการของบประมาณจากทางราชการ และขอบริจาคจากชุมชน

เฉลิมพล และชัน (2550 : 111-114) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลางสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ด้านการจัดการเรียนการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่าสภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 12 รายการ

ด้านการวัดและการประเมินผล ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่าสภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 16 รายการ

ส่วนผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลางตามความเห็นของครูในด้านการจัดการเรียนการสอน จากการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือปัญหาเกี่ยวกับเวลาเรียน เช่น เวลาเรียนในแต่ละคาบมีน้อย ตารางเรียนไม่เหมาะสมกับเนื้อหาการเรียน การสอนบูรณาการทำให้คาบเรียนเพิ่มขึ้นและเวลาในแต่ละคาบน้อยลง รองลงมาคือปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เช่น เด็กอ่อนมากเกินไปในบางห้อง แต่ละห้องมีเด็กมากเกินไป และนักเรียนขาดความเอาใจใส่ต่อการเรียน รวมทั้งมีความรู้ที่ผิดหูต่างกันทำให้มีปัญหาในการสอนของครูและมีปัญหาในการรับรู้ของเด็ก

แนวทางการแก้ไขที่พบมากที่สุดคือ เพิ่มคาบเวลาและจัดทำปฏิบัติเวลาการเรียนการสอน รวมถึงแจ้งให้ครูทราบ รองลงมาคือให้มีเด็กเก่งปนให้ห้องเรียนด้วยเพื่อจะได้ช่วยเหลือกันลดจำนวนเด็กในแต่ละห้อง และปรับให้นักเรียนสนใจการเรียนโดยการใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย และจัดให้มีการเรียนปรับพื้นฐานก่อนสำหรับเด็กที่มีความรู้ที่ผิดหูต่างกันน้อยด้านการวัดและประเมินผล จากการวิจัยพบว่า จากการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดการวัดผลเป็นแบบเดิม ๆ ไม่สามารถบ่งชี้ความจริงในตัวเด็กได้และการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีการอภิปรายหน้าชั้นหรือรายงานหน้าชั้นมีน้อย รองลงมาคือ มีการประเมินผลน้อย ไม่ต่อเนื่องและมาตรฐานในการวัดประเมินผลยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีเกณฑ์ที่ตายตัว

ส่วนแนวทางการแก้ไขที่พบมากที่สุดคือ ใช้วิธีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงเน้นการปฏิบัติจริงและจัดให้มีการวัดและประเมินผลในด้านการอภิปรายหรือรายงานหน้าชั้นเพิ่มขึ้น รองลงมาคือให้มีการวัดประเมินผลตามรายจุดประสงค์และต้องมีการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง และทำให้เป็นมาตรฐานโดยจัดรูปแบบและเวลาการประเมินให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและเน้นให้นักเรียนได้ทำข้อสอบในเชิงอธิบาย

ศูนย์ยะห์ สาและ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวัง ในการจัดการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลาพบว่า จากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ตามความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษา ดังนี้

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับปานกลางและวิธีการยังไม่หลากหลายรองลงมาคือจัดทำแผนการสอนและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนที่กำหนดไว้อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์หลากหลาย ครบทุกกระบวนการที่วางไว้และมีการสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียนที่มีปัญหา ด้านการเรียนโดยเพิ่มชั่วโมงเรียน รองลงมาคือการจัดอบรมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อจะได้นำวิธีการที่หลากหลายมาปรับใช้กับการเรียนการสอนต่อไปด้านสื่อการเรียนการสอน มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือสื่ออิสลามศึกษามีน้อย ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน และสื่อที่ใช้อยู่ต้องออกงบประมาณของตนเอง รองลงมาคือผลิตสื่อตามความรู้ความสามารถของตนเอง ขาดการชี้แนะสำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือ ต้องการให้เขตพื้นที่หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนสื่ออิสลามศึกษาให้กับโรงเรียน เช่นภาพโปสเตอร์ บัตรคำ ซีดี ชุดการสอน เป็นต้น และรองลงมาคือต้องการให้มีการจัดอบรมการออกแบบและผลิตสื่อการเรียนการสอน

ด้านการวัดและประเมินผล มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือทำการวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงและรองลงมาคือทำการวัดและประเมินผลผู้เรียนอย่างหลากหลายวิธีการ โดยจัดทำเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับความยากง่ายของเนื้อหาสำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือต้องการให้มีแบบวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นมาตรฐานสามารถนำไปใช้ได้ในทุกกระดับ และมีการวัดและประเมินผลในระดับเขตพื้นที่ จังหวัด และระดับชาติและรองลงมา คือ ต้องการวัดและประเมินผลผู้เรียนให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด อย่างหลากหลายวิธีการ และครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัยจากเอกสารและงานวิจัยที่ได้เสนอมาในตอนต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นหัวใจหลักของการจัดการศึกษา การเรียนการสอนในฐานะเป็นระบบมีกระบวนการ ได้แก่ การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ดังนั้น พฤติกรรมการเรียนการสอนจึงวิเคราะห์ออกมาในเชิงระบบ ซึ่งในงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่แล้วจะให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งสี่ด้านดังกล่าว บางด้านเช่น การวางแผนการสอน และการดำเนินการสอน ยังมีปัญหาอยู่ในระดับต้น ๆ อาจเป็นเพราะครูผู้สอนขาดประสบการณ์ด้านการสอน บางด้านเช่น การใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ยังมีปัญหาในระดับรองลงมา อาจเป็นเพราะว่าขาดทักษะและความต่อเนื่องในการปฏิบัติสำคัญอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาจะต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนการสอนและควรได้รับการพัฒนา อบรมทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ก็เพื่อจะได้นำถึงสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบข้อเท็จจริง และหาทางป้องกัน แก้ไขได้ถูกต้องและดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

นางนุรียะ รักษาพราน (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตร อิสลามศึกษา(อิตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาระดับปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา (อิตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นของหัวหน้างานวิชาการและครูสอนอิสลามศึกษา 2) เพื่อศึกษาปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา(อิตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นของผู้บริหารโรงเรียน 3) เพื่อประมวลข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา (อิตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ 1) ประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 6 คน 2) ประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม คือ หัวหน้างานวิชาการโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 12 คน และครูสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 92 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัญหาการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา (อิตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นของหัวหน้างานวิชาการและครูสอนอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

2) ปัญหาการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา (อิตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 4 ด้านพบว่า ปัญหาด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ คือ หลักสูตรอิสลามศึกษาไม่สอดคล้องกับผู้เรียนและสภาพปัจจุบัน ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ เทคนิคการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาบางท่านยังคงเป็นรูปแบบเดิมไม่มีความหลากหลาย ปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ จำนวนและประเภทของสื่อการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่มีจำนวนน้อย ส่วนปัญหาด้านวัดและประเมินผลนั้นมีน้อยมาก เนื่องจากครูสอนอิสลามศึกษาได้ดำเนินการวัดและประเมินผลตามจุดมุ่งหมายและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร

3) ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา(อิตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นของหัวหน้างานวิชาการและครูสอนอิสลามศึกษา คือจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาและมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ให้มีการจัดอบรมบุคลากรทุกปี ผู้บริหารและกรรมการปกครองท้องถิ่นควรเข้าใจบริบทการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา

(อับดีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นของหัวหน้างานวิชาการและครูสอนอิสลามศึกษา คือ ควรจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน และตามสภาพความเป็นจริง และควรเน้นความรู้ ทักษะและภาคปฏิบัติ

นายมุฮัมมัดนาเซ สามะ (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ด้านการวางแผนการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลของครูที่มี เพศ และตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ ที่และวุฒิการศึกษาที่แตกต่างกัน 3) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ 1) ประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 10 คน 2) ประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม คือ ครูอิสลามศึกษา จำนวน 106 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา โรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าการทดสอบ t-test และค่าการทดสอบ f-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตามความเห็นของครูสอนอิสลามศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตามความเห็นของครูสอนอิสลามศึกษา ด้านการวางแผนการสอนด้านสื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก และปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตามความเห็นของครู(4)สอนอิสลามศึกษาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2) สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูอิสลามศึกษาที่มีตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ และวุฒิการศึกษาสามัญ และศาสนาแตกต่างกัน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน ยกเว้นครูที่มีเพศต่างกันมีทัศนคติแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ตามความเห็นของครูอิสลามศึกษาที่มีเพศ และวุฒิการศึกษาสามัญ และศาสนาแตกต่างกัน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน ยกเว้นครูที่มีตำแหน่งการปฏิบัติหน้าที่ต่างกันมีทัศนคติแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 3) ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา พบว่าปัญหาที่พบมากที่สุดคือด้านสื่อการเรียนการสอน

งบประมาณมีไม่เพียงพอในการที่จะผลิตสื่อให้มีความหลากหลาย และทันสมัย จากปัญหาดังกล่าว ได้รับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขคือ ควรจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องให้เพียงพอต่อความต้องการและให้มีการอบรมการผลิตสื่อและวิธีการใช้สื่ออย่างถูกวิธี

จุมพล ทองใหม่ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล สู่การจัดการศึกษาตามความต้องการของชุมชน กรณีศึกษาโรงเรียนศิริราชูร์สามัคคี อำเภอมาบตาพุด จังหวัดปัตตานี ซึ่งได้สรุปไว้ว่า การจัดการเรียนรู้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐนั้นเป็นความต้องการของชุมชน และประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของชุมชน

พิชญ ก่อเกียรติยากุล (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ในเขตการศึกษา 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในเขตการศึกษา 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำกลุ่มบุคคลในองค์กรทางการศึกษาและผู้นำกลุ่มบุคคลในองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตการศึกษา 2 ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในเขตการศึกษา 2 ซึ่งได้สังเคราะห์ขึ้นตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวคือ ด้านการบริหารและการจัดการ เห็นด้วยกับการที่จะให้กระทรวงการศึกษามีอำนาจน้อยลง แต่จะมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาให้กับสถานศึกษาในสังกัด ด้านหลักสูตร เห็นด้วยกับการให้สถานศึกษามีหน้าที่ต้องจัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางโดยให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรและจัดทำแผนการเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องกับสภาพความพร้อม และความต้องการของผู้เรียนและชุมชน บริหารการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ดำเนินการตามระบบเทียบโอนผลการเรียน สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ครูมีอิสระในการเลือกแบบเรียนและสร้างประมวลการสอน สถานศึกษามีอิสระในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนและมุ่งพัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ด้านกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และองค์ประกอบอื่นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้รวมทั้งให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน และการให้ปราชญ์ท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอน

อมรวิชช นาคทรพร และคณะ (2550 : 161) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นโครงการที่ดำเนินการตั้งแต่วันที่เดือนกันยายน 2548-สิงหาคม 2550 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะค้นหาคำตอบร่วมกันกับครูและผู้บริหารโรงเรียนจากทั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนประถมและมัธยมของรัฐ ตลอดจนโรงเรียนตาดีกาและสถาบันปอเนาะ เกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่น โครงการนี้มีกระบวนการดำเนินงาน 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 (6 เดือน) คือการสำรวจและศึกษาสภาพบริบททางสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่และโรงเรียนในจังหวัดยะลา ปัตตานี และ

นราธิวาส รวมถึงการร่วมกับโรงเรียนนาร่อง 20 โรงสำรวจสภาพปัญหาและความสนใจในการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อมาออกแบบการเรียนรู้ร่วมกันจนได้รูปแบบที่หลากหลายที่คาดว่าจะตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ระยะที่ 2 (12 เดือน) เป็นกระบวนการทำงานเชิงลึก สนับสนุนให้โรงเรียนกลุ่มเป้าหมายได้ดำเนินงานนาร่องนำรูปแบบไปทดลองใช้ทั้งในมิติของการศึกษาสายสามัญ การศึกษาศาสนา และการศึกษาสายอาชีพ พร้อมๆ กับการติดตาม นิเทศและ “เสริมพลัง” จากทีมวิจัยระดับจังหวัด ส่วนในการทำงานระยะที่ 3 (6 เดือน) เป็นการกระบวนการติดตามและประเมินผล ปรับปรุงรูปแบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และถอดบทเรียนความรู้เพื่อสรุปผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในภาพรวมของโครงการต่อไป ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล โครงการไม่เพียงได้ผลลัพธ์ในเชิงรูปแบบและทางเลือกการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นในสามจังหวัดภาคใต้ตามวัตถุประสงค์โครงการ แต่ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งระดับนโยบายและตัวบุคคล นับตั้งแต่ตัวครูที่เกิดการปรับตัวในการทำงาน “เข้าถึง” ชุมชน เกิดการเปลี่ยนทัศนคติ และวิธีการทำงานที่หันมาออกแบบการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมทางเลือกต่าง ๆ บนความต้องการของเด็กและชุมชนมากขึ้น การพัฒนาครูในโครงการได้นำไปสู่การเสริมสมรรถภาพครู ได้รับการเสริมศักยภาพการเป็นครูนักวิจัยที่สามารถจัดการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการศึกษาและติดตามงานอย่างเป็นระบบ เกิดการพัฒนาครูแกนนำจนสามารถเป็น “พลังของโรงเรียน” และเป็น “พลังเครือข่ายครู” ในพื้นที่ภายในจังหวัดของตนเอง และเครือข่ายข้ามจังหวัด เกิดเครือข่ายครูแกนนำในพื้นที่ (ทั้งที่เคยเป็นนักวิจัยเดิมในโครงการวร. และนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เกิดจากกระบวนการวิจัยและพัฒนาในโครงการ) เป็นครูแกนนำในโรงเรียนต่างๆ ที่พัฒนาตนเองสู่การเป็นนักวิจัยและพี่เลี้ยงการสอน

นอกจากนี้ การดำเนินงานวิจัยมีส่วนทำให้ผู้บริหารต้องหันไปทำงานกับชุมชนมากขึ้น ออกแบบการศึกษาและพัฒนาการจัดการศึกษาบนฐานความต้องการของท้องถิ่นชุมชนยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการแบบโรงเรียนเป็นฐานที่อิงกับชุมชนยิ่งขึ้น (community-based school management) นำไปสู่การสร้างระบบการทำงานกับชุมชนใหม่ด้วย “กระบวนการศึกษาและเสริมสร้างความสัมพันธ์ชุมชน” ที่วิธีการทำงานศึกษาชุมชนของโครงการทำให้โรงเรียนได้รู้จักและเข้าใจพลวัตรชุมชนยิ่งขึ้น เกิดสานสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน

2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน คือชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนและการศึกษาของภาครัฐ เห็นความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดการศึกษาอย่างเด่นชัด เช่น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การเป็นทีมนิเทศติดตามงาน เป็นคณะกรรมการประเมินและพัฒนาแผนงานโรงเรียน เป็นวิทยากรร่วมชั้นเรียน ร่วมกิจกรรมต่างๆ รวมถึงร่วมพัฒนาระบบกลไกเฝ้าระวังปัญหาและร่วมดูแลผู้เรียน โรงเรียนได้รับการยอมรับจากชุมชนยิ่งขึ้น (จากเดิมที่ถูกมองว่าเป็น “ซากอเลาะซีแย” (โรงเรียนของชาวสยาม) เป็น “ซากอเลาะกิตอ” (โรงเรียนของเรา) เกิดเครือข่ายและประชาคมการเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น เครือข่ายครู ผู้บริหาร เครือข่ายผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาในโรงเรียนต่างๆ ที่มีบทบาทในการร่วมออกแบบการศึกษาของโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการให้ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน/ผู้เรียน เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวเด็กอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการได้เรียนรู้ในกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบตอบสนองความต้องการของเด็ก และสอดคล้องกับมิติวัฒนธรรม เช่น เด็กได้เรียนศาสนาที่สามารถเทียบวุฒิได้ เด็กได้เรียน วัฒนธรรมที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างศาสนา ได้เรียนอาชีพที่ตนเองสนใจ ได้เรียนกิจกรรมต่างๆ ที่ให้โอกาสและทางเลือกการเรียนรู้ของเด็ก เด็กหลายโรงเรียน สะท้อนถึงผลกระทบของโครงการที่ทำให้พวกเขาได้โอกาสการเรียนรู้ศาสนาที่ไม่ต้องเรียนซ้ำซ้อน แต่ “เรียนรู้อย่างพอเพียง” และรวมถึงการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้เด็กที่นอกเหนือจากการเรียนรู้ในตำรา ปกติ แต่สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ ทำให้พวกเขาหันกลับไปเรียนรู้จากชุมชน ความรู้ชาวบ้าน ท้องถิ่น ได้พัฒนาศักยภาพตนเองในมิติอื่น ๆ เช่น ได้ฝึกทักษะอาชีพ หรือเรียนรู้กิจกรรมอื่น ๆ ที่มีใช้เพียงแข่งขันเรียนต่อ เป็นต้น ที่สำคัญ กิจกรรมศึกษาชุมชนใน R1D1 ทำให้เด็กหลายโรงเรียนได้ กลายเป็นนักวิจัยรุ่นเยาว์ที่ต้องเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน โลกทัศน์และความคาดหวังของ พ่อแม่ชุมชนตนเองด้วย

4. การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนก่อให้เกิดการพัฒนา ระบบงานด้านต่างๆ อาทิ การพัฒนาระบบการพัฒนาครูและสร้างขวัญกำลังใจแก่ครู ให้ครูสามารถ จัดการเรียนรู้ และมี “เพื่อนคู่คิด” ช่วยกันทำงาน เกิดพัฒนาระบบการเรียนการสอน การจัด การหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ต่างๆ ให้สามารถปรับปรนให้สอดคล้องกับความรู้ท้องถิ่นได้ สามารถพัฒนาระบบการนิเทศ มีพี่เลี้ยงและเพื่อนช่วยเพื่อนในการช่วยติดตามให้ความช่วยเหลือครู รวมถึงเกิดระบบดูแลผู้เรียนเพื่อเฝ้าระวังและดูแลผู้เรียนทั้งในภาพรวมและการดูแลผู้เรียนรายบุคคล นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับจังหวัดและระดับที่มีประเทศขึ้นคือความรักความสามัคคี และความกล้าหาญ และมี “ใจเดียวกัน” กับโรงเรียนและชุมชนในท้องถิ่น ที่หวังจะเห็น การเปลี่ยนแปลงที่ดีที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนอย่างไรก็ตามเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบใน ภาคใต้ ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง ต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานให้เท่าทันต่อ สถานการณ์ในพื้นที่ ผลกระทบในเชิงลบทำให้งานบางครั้งไม่เป็นไปตามแผน แต่ในเชิงบวก กับ กลายเป็นการช่วยให้เกิดกระบวนการคิดและยุทธศาสตร์ “แผนฉุกเฉิน” หรือ “แผนสำรอง” เพื่อ รองรับความไม่แน่นอนและความไม่คาดคิดจากสถานการณ์ก่อการร้ายในพื้นที่